

**ATLEISTI NEGALIMA
NUTEISTI: KUR DĖTI KABLELĮ?**

12 2025

1 NUMERIS

ASMENINĖS KALINIŲ IR SU
JAIS DIRBANČIŲ ASMENŲ
ISTORIJS

GRĮŽIMAS Į DARBO RINKĄ

PUSIAUKELĖS NAMAI

SAVANORYSTĖS GALIA

Grįžimas

Resocializacijos problema Lietuvoje

Turinys

BAIMĖ KURTI IR PAJUSTI RYŠĮ 05

M. Aleksiukas: "Aš iki šiol ieškau šeimos ir kartais ją randu"

IŠ MIRTIES PRISIKELTI IR 12 GYVENIMO ŠVIESĄ ATRASTI

A. Kurlavičius: "Jaučiausi kaip šiukšlė, nereikalinga net šiukšlyne"

BUVĘS LUKIŠKIŲ KALĖJIMO 16 KAPELIONAS

A. Peškaitis: "Man buvo savi stereotipai, kad tai ne žmonės, o vampyrai"

ŽMOGUS TURI SUDUŽTI 21

"Vienintelis dalykas, kuris mane išgelbėjo, tai Viešpats, panaudojęs mano žmoną."

PUSIAUKĖLĖS NAMAI 24

Atkurti socialiniai įgūdžiai, bendruomenių protestai ir apykojų dilema

GRĮŽIMAS Į DARBO RINKĄ 28

"Vėl darys tą patį": kodėl yra sunku grįžti?

SAVANORYSTĖS GALIA 32

Ar savanoriai padeda iš kalėjimo išeiti geresniu žmogumi?

Vilniaus kalėjimas. Austinos Pakalnytės nuotrauka.

Redakcija

TEKSTŲ AUTORIAI

AUSTĖJA ZOVYTĖ

AUSTINA PAKALNYTĖ

VAKARIS VINGILIS

DARBO VADOVAS

KAROLIS VYŠNIAUSKAS

FOTOGRAFAI, ŠALTINIAI

AUSTĖJA ZOVYTĖ

AUSTINA PAKALNYTĖ

VAKARIS VINGILIS

BNS

ELTA

PEXELS

Lukiškių kalėjimas. Austinos Pakalnytės nuotrauka.

PARTNERIAI

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Seniausias ir didžiausias Lietuvos universitetas. Įkurtas 1579 m.

KOMUNIKACIJOS FAKULTETAS

VU fakultetas, kuriame rengiami komunikacijos ir informacijos specialistai, atliekami šios mokslo krypties tyrimai.

ŽURNALISTIKOS STUDIJOS

Žurnalistikos studijos, 4 kursas.

Lukiškių kalėjimas. Austinos Pakalnytės nuotrauka.

Nuteistų ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų socialinė integracija – viena opiausių visuomenės problemų. Lietuvoje kasmet į laisvę iš įkalinimo įstaigų išeina apie 2000 asmenų. Dalis jų per ilgą bausmės atlikimo laiką praranda socialinius ryšius, profesinius įgūdžius, finansinio raštingumo žinias, susiduria su psichologinėmis problemomis.

Vėliau, integracijos į visuomenę procese, išskyla nauji iššūkiai: sudėtinga apgyvendinimo ir įsidarbinimo paieška (griežtesnio režimo įkalinimo įstaigose atlikusių žmonių nedarbo lygis siekia 49 procentus), stigmatizacija ir nepasitikėjimas iš aplinkos, taip pat dažnai nesulaukiama artimųjų paramos.

Dalis nuteistųjų tam tikrą laiką buvę izoliuoti nuo visuomenės, nerodo iniciatyvos ieškant darbo ar siekdami susigrąžinti prarastus įgūdžius. Tai gali lemti motyvacijos stoka, baimė, edukacinės spragos, žema finansinė padėtis, priklausomybės ar nusikalstamą veiką palaikanti aplinka. Lietuvos net 67 proc. kalėjimuose esančių nuteistųjų laikytini recidyvistais – nuteistais ne pirmą kartą ankstesniam teistumui dar neišnykus.

Šiame numeryje keliame klausimą – ar esame nusiteikę suteikti antrą šansą suklydusiam ir ko reikia, kad žmogus ta galimybe pasinaudotų. Įsiklausę į kalėjusių žmonių ir su jais dirbančių specialistų pasakojimus matome, kad sėkminga resocializacija eina greta žmogiškojo ryšio ir bendruomenės palaikymo.

Marius Aleksiukas: „Aš iki šiol ieškau šeimos ir kartais ją randu“

„Tada supratau, kad arba žiūriu į paskutinį nuvažiuojantį traukinį, arba į jį įšoku. Viskas“, – susitikimo dieną man kalbėjo Marius, kol aš bandžiau neišsiduoti, jog pastebiu jo akyse besikaupiančias ašaras.

Susitikome Šeškinėje – rajone, kuris pažįsta Marių kaip savą. Lauke kilo žvarbus vėjas, kavinėje sklido senos dainos, o mes kalbėjome apie du gyvenimus: gyvenimą prieš ir gyvenimą po, kai centrine ašimi tampa nelaisvė.

Kaip suprasti žmogų, kurį formavo gatvė, o augino – kalėjimas? Mariaus gyvenimo kelias atrodė nulemtas nuo pat Šeškinės kiemų, kuriuose gatvės vaikai priglaudė jį vietoje šeimos. Iki tol, kol jam užsivėrė kalėjimo kameros durys. Tačiau šiandien jis kalba paneigdamas likimą ir atmesdamas mintį, kad praeitis turi teisę jį pasmerkti.

Pokalbis buvo ilgas, tačiau Mariaus istorija – dar ilgesnė. Istorija apie tai, kaip stiprybės ieškoti tenka savo paties viduje, kad paskutinis traukinys nepravažiuotų pro šalį. Nepakeliamas svoris jausmo, kurį patiria žmogus, išmestas į laisvę, kuri jam tampa nepažįstama ir negailestinga. Ir ryšys, kuris gydo, jei tik sugebi jį rasti ir priimti.

Troleibusas. Austinos Pakalnytės nuotrauka.

Mariau, į kalėjimą pirmą kartą patekote vos keturiolikos metų. Kaip toks jaunas vaikas ten atsidūrė?

Nuo pat ankstyvos vaikystės jau turėjau draugų kieme, kurie užsiėmė tokia veikla. Turbūt mes kartu ir vagiliauti pradėjome. Aš nesuprantu ir negaliu atsiminti, kaip atsidurdavau tokiose situacijose, kodėl mane tai traukdavo. Kai visi vaikai kieme būdavo po langais, aš būdavau ten, kur noriu.

Nors gyvenau Šeškinėje, mane labiau patraukė į miesto pusę. Ten susipažinau su valkataujančiais vaikais iš labai probleminių šeimų. Kai kurie gal net tėvų neturėjo, buvo iš internatų pabėgę. Mes buvome panašaus amžiaus – septynmečiai, aštuonmečiai, gal koks dešimtmetis vyresnis.

Tuo metu Gedimino prospektu važiuodavome troleibusuose. Atsimenu, kai į troleibusą lipdavome keturiese, aš būdavau tas ketvirtasis, kuriam perduodavo piniginę, nes jau tada vagiliaudavome. Jie ištraukdavo pinigines, man paduodavo, o aš su pinigais išlipdavau.

Dar kaip dabar atsimenu, kai dar nebuvo Baltojo tilto, toje vietoje stovėdavo cirkas. Mes pralįsdavome po cirką, žmonės sėdėdavo ant medinių suolų, o mes atsidurdavome po sėdimomis vietomis ir matydavome visus pastatytus žmonių rankinukus. Tuo metu buvo itin populiarios piniginės ant juosmens. Dėmesys būdavo sukoncentruotas į cirką, o mes po jais eidavome, rinkdavome rankinukus, greitai ištraukdavome pinigus, viską mesdavome lauk ir bėgdavome.

Ką už tuos pinigus pirkdavote?

Klijų. Atsimenu, kaip kiti vaikai pirkdavo jau tais laikais atsiradusius diskinius kompiuterius, o mes eidavome į apleistas vietas ir uostydavome klijus. Klijai turi haliucinogeninį poveikį, tad mes, vaikai, tiesiog žiūrėdavome į sieną ir įsivaizduodavome, kad žaidžiame kompiuteriu, kurio mums gyvenime niekas nenupirks. Viskas kildavo iš noro turėti kažką, ko neturi.

Visą laiką jausdavausi prastesnis. Kieme visi buvo vienaip aprenkti, o aš nešiojau sesers rūbus. Turėjau aštuoneriais metais vyresnę sesę, tad tikriausiai dėvėjau, kas buvo likę. Nuolatos patyriau gėdos jausmą: ne toks kaip kiti, ne taip apsirengęs. Aišku, kad norėjau kitaip. Kai supratau, kad man neduoda, bet aš galiu pats paimti, tai ir padariau.

Norėjote paimti – tai ir padarėte. Jūsų pirmasis patekimas į nelaisvę buvo už telefono vagystę. Ką atsimenate iš šios patirties?

Čia buvo klaida, kurią padarė teisėjai – man taip tuo metu atrodė. Nežinau, kaip viskas būtų pasisukę, turbūt, vis tiek anksčiau ar vėliau taip būtų įvykę, bet man tai buvo klaida.

Pradėsiu nuo pradžių. Buvo teismas ir aš maniau, kad čia pirmasis mano teistumas ir nieko man neatsitiks. Man juk tik keturiolika metų suėjo. O prokurorė atsistojo ir sako: „Žiūrėkite, jis jau būtų recidyvistas, jam tiesiog dar nebuvo keturiolikos metų. Jis jau būtų tiek kartų teistas, jeigu jį būtų buvę galima teisti.“

Ir tada teisėjas paklausė mano mamos: „O koks jis namie?“. Aš maniau, kad mama užtars už mane žodį, bet mama atsistojo ir pasakė: „O Jėzus, aš nežinau, kaip man su juo susitvarkyti. Aš nežinau, kur man dėtis“. Vis kalbėjo, kad su manimi neįmanoma. Ir teisėjas man skyrė mėnesį areštą.

Ką jautėte tą akimirką, kai supratote, kad teks vykti į nelaisvę?

Pamenu tik tai, kaip atvykstu. To pirminio važiavimo neįsidėmėjau, nes man du nepilnamečių kolonijos važiavimai yra persipynę atmintyje. Kadangi turėjau nemažai pažįstamų iš rajono, kurie jau yra buvę kalėjime, jie man pasakė keletą taisyklių, vyrvavusių ten. Kitu atveju man būtų mažiau pasisekė.

Atvykstu ten ir matau, kad viskas gerai. Viskas mano galvoje romantizuoja. Mąstčiau, kad kalėjime pabuvęs būsiu blatinas, išsisiu kietas. Mačiau, kad aš ten puikiai laikausi.

Bet būdavo ir momentų, kai nesisekdavo. Vieną kartą nešiau šiukšles. Jas reikėjo išvežti į koridorį su tačke ir suversti, o aš išėjau į koridorį su kojine, neužsidėjęs tapkių. Kai kažkieno durys atsidarinėja, kiti nepilnamečiai dažniausiai stebi per raktų skylutes, nes visiems įdomu, kas kokioje kameroje sėdi. Pamato, kad aš einu, ir pradeda visi šaukti: „Ė, jis tik su kojine išėjo!“ O dėl tokio veiksmo gali patekti į nuskriaustųjų ratą. Vien už tokį įvykį gali patekti ten, kur sunkiau išgyventi. Aš bėgu su tomis tapkėmis ir girdžiu, kaip mano draugai vėl pradeda rėkti, tik dabar jau kiek kitaip: „Ei, jis nežinojo!“.

Ir tuo momentu aš supratau, kad reikia žiūrėti, kur statai koją. Čia ir naujos baimės pradėjo formotis, nes supratau, kad turi būti atsargus, nes niekada nežinai, kur pastatysi tą savo koją ir kas už tai grės.

Marius Aleksiukas. Austinos Pakalnytės nuotrauka.

Sakote, kad kalėjimą romantizavote, jame jautėtės „kietas“. O koks gyvenimas pasitiko išėjus į laisvę?

Aš labai gerai atsimenu, kai mane pirmą kartą išleidinėjo. Turėjau krūvą daiktų, o svarbiausia – tuo metu buvau priklausomas nuo narkotikų žmogus. Aš atvažiavau su didžiule priklausomybe.

Kai mane pagavo prieš patenkant į kalėjimą, tai įvyko Romų tabore, Kirtimuose. Tuo metu aš turėjau penkis litus, už kuriuos nespėjau nieko įsigyti. Jie taip ir liko mano daiktuose, kai mane paėmė. Žinojau, kad dabar mane paleis ir atiduos tuos penkis litus. Ir žinojau, kad dabar jų man pakaks, nes jau mėnesį nieko nevartoju, nebeturiu jokios tolerancijos. Aš tiesiog išėjau. Ir žinojau, ką už juos pirsiau.

Išėjęs aš iškart visus daiktus sukišau į parduotuvės rakinamą spintelę, o pats pirmu taikymu – narkotikų nusipirkti. Visa ta „romantika“ vėl mane pasivijo: ką tik iš kalėjimo išėjęs, tiek įspūdžių, kuriuos galėsiu visiems papasakoti!

Kiek kartų mane bepaleisdavo, aš visada pirmiausia važiuodavau narkotikų. Tokia buvo priklausomybė. Pirmiausia narkotikai. Tik tada, kai jų gaudavau, grįždavau namo, kur mama tikėjosi pamatyti blaivų vaiką. O vaikas už durų kiekvieną kartą stovėjo vėl „miręs“. Pati didžiausia meilė man buvo narkotikai.

Tad artimieji tampa bejėgiai tokioje situacijoje?

Tai visiška bejėgystė. Nieko nepadarysi, kol tu pats neturi jokio noro keistis. Gali daryti, ką nori.

Būta tragiškų istorijų jau ir mano vaikystėje, kai bandė man padėti. Mane ir apgaudinėti bandė, ir vežė į psichiatrines ligonines, ir prie lovų rišo. Tam kažkada reikėjo mamos sutikimo. Vieną kartą ji buvo pasirašiusi tokiam eksperimentui, bet daugiau nebenorėjo. Ji pamatė, kas pradėjo vykti. Įstaigos, į kurias bandė patalpinti, atsisakydavo mane priimti. Tos įstaigos sakydavo: „Šitą vežkit iškart į psichiatrinę ligoninę, mes nerizikuosim.“

Kodėl?

Nes aš grąšinau nužudyti visus ir pats nusižudyti. Kai mane, vaiką, kažkas stipriai sunervindavo, aš visiškai prarasdavau ribas, pats savęs bijodavau. Jeigu pasakau, kad nužudysiu, tai aš nužudysiu. Mama tai žinodavo. Todėl aš negalėjau būti net ligoninėse.

Atsimenu, kai man buvo stiprus smegenų sutrenkimas ir papuoliau į avariją su vyresniais draugais. Buvau išgėręs litrą baltarusiško pilstuko. Man buvo 11 metų.

Mes du kartus apsivertėme ore su mašina, tad galvos sutrenkimas buvo stiprus. Aš tik pabudau reanimacijoje ir iškart pasakiau: „Paleiskit mane.“ O daktaras sako: „Tu juokauji? Tu dar reanimacijoje. Tu eisi į normalią palatą tik po kelių dienų.“ Iškart apsižiūriu ir sakau: „Čia turbūt visa technika brangiai kainuoja. Išdaužysiu viską, jei nepaleisit.“ Tada įsikišo mama: „Išrašykite. Jis išdaužys. Aš neturiu tiek pinigų. Jis tikrai tą padarys.“

Aš visur eidavau apsvaigęs, negalėjau būti ramiai. Man visą laiką reikėjo laisvės, troškimo eiti į lauką, eiti kažkur ir bet kur. Tik nebūti ten, kur esu.

Kaip jautėtės, kai supratote, kad net institucijos ir tėvai nebeturi vilties jums padėti?

Su institucijomis ir tėvais situacija buvo tokia: kažkada išreiškiau norą lankyti baseiną ar kokius kitus būrelius, tačiau pinigų tam nebuvo. O aš galvodavau, kad savo linksmybėms jų pinigų visada randat, bet man baseinui ar būreliui – ne. Vėliau, kai man jau viską pradėjo siūlyti, buvo per vėlu. Mane jau buvo pastebėję vyresni žmonės.

Vyresni žmonės mane pastebėjo dar kažkur devynerių metų. Mokykloje matė, kad aš su perspektyva, kaip sakau, „nulaužta galva“. Taigi vyresnieji mane pasiėmė pas save. Tuo metu jie augindavo jaunąją kartą, perduodavo visą savo „patirtį“.

Aš patekau tarp tų vyresnių žmonių – jie mane priėmė ir tapo mano šeima. Ten aš gaudavau visus tuos žodžius, kurių man reikėjo. Ką nors pavogus jie pasakydavo: „O, šaunuolis!“

Tai sakyti turėtų namie – kad manimi, vaiku, didžiuojasi. Bet šį žodį, pasakytą nuoširdžiai, aš pirmą kartą išgirdau būdamas 33-ųjų metų ir jį ištarė Morgana Danielė. Aš tada, atsimenu, apsiverkiau, nes niekas man niekada to žodžio nebuvo sakęs. Ir aš pradėjau mąstyti – ar tikrai nebuvo už ką man, vaikui, pasakyti, kad manimi didžiuojasi?

Tie vyresni draugai tapo mano šeima, už kurią, man atrodė, galėčiau mirti. Juk kai esi vaikas, dar neturi daug mąstyti. Aš iki šiol ieškau šeimos ir kartais ją randu. Štai ta pati Morgana Danielė man yra kaip šeima, nes prie jos aš pagaliau išdrįsau ir jaučiausi galintis būti savimi. Ten aš galėjau atsiverti. Tokių žmonių dėka įvyko visi mano pokyčiai.

„Kiek kartų mane bepaleisdavo, aš visada pirmiausia važiuodavau narkotikų“, – M. Aleksiuksas

Kas buvo sunkiausia, išėjus į laisvę ir bandant surasti žmonių, prie kurių norisi keistis ir lipdyti gyvenimą nuo pamatų?

Dabar man lengviau, nes su viešu kalbėjimu šia tema atėjo ir išsilaisvinimas. Dabar į mane galite nors akmenis mėtyti – manęs nebežiūsite ir niekaip nesužiūsite. Aš pats viską apie save pasisakau.

Anksčiau aš slėpdavau dalykus. Tas slėpimas būdavo ne tik dėl baimės, kad mane pasmerks, bet kartais slėpdavau ir todėl, kad pats dar buvau linkęs į tai. Suprasdavau, kad jeigu slepiu, vadinasi, dar esu pasirengęs pradėti iš naujo, dar nesu tvirtas.

Aš visą laiką būdavau abejonėse: o gal man dar reikės kažkada gyvenime kažką padaryti? Gal įvykdyti nusikaltimą ar pavartoti narkotikų? Aš nenubrėždavau ribos ir nepasakydavau, kad tvirtai atsisakau tokio gyvenimo būdo. Aš vis mintyje turėdavau abejonę, kad nepavyks. Pasilikdavau sau vietos klaidai.

Čia kaip ir su priklausomybėmis – lygiai tas pats. Kad ir kur aš gydyčiausi, aš visada labiausiai abejoju. Niekada neturėjau tvirto tikėjimo, kad „dabar man pavyks“. Kai atėjo tas tvirtas įsitikinimas, kad pavyks, tada ir pavyko.

Kaip atėjote iki tokio taško?

Reikėjo daug darbo su savo traumomis. Teko daug dirbti, skaityti psichologijos knygas, analizuoti save. Man pačiam labai daug įžvalgų kilo tiesiog savaime, natūraliai. Vėliau, kai skaitydavau kažkokių žymių psichiatrų knygas, galvodavau, kad mano įžvalgos yra lygiai tokios pačios. Jos man kilo iš vidaus, nieko neskaičius, savais žodžiais.

Tada aš pradėdavau galvoti, kad aš galiu daugiau. Jaučiausi kažkoks stebuklingas. Taip pat pastebėjau, kaip kiti žmonės mane įkvėpdavo. Jiems patiko mano atvirumas, drąsa. Supratau, kad kiekvienas tos drąsos nori, bet negali peržengti savo baimių. O aš drąsiai žengiau per visas baimes ir man atėjo vidinė laisvė. Atsirado tvirtybė ir, kas svarbiausia, tuo metu tapau laimingu žmogumi. Būtent dėl to man nebesinorėjo kartoti to paties veiksmo. Nebesinorėjo vartoti vėl ir vėl. Aš vartoju iš skausmo.

Narkotikai, kuriuos vartoju, yra labai stiprūs energetikai ir ypač efektyvūs nuskausminamieji. Žmonės juos vartoja, nes jie labai gerai nuskausmina – tu nebesijauti blogai. Tačiau su savimi nebegali išbūti nė akimirkos. Kai tik galva blaivi – viduje vyksta košmaras. Atrodo, jog reikia arba slėptis, arba vėl nusiskausminti. Bet kai mane užplūdo laimė – viskas. Aš jaučiausi tvirtai ir žinojau, kad nebegrįšiu atgal. Bet kad tokią būseną pasiektum ir, svarbiausia, išlaikytum reikia ir žmonių pastūmėjimų, žmonių pagalbos.

Kur radote tą pagalbą?

Aš kažkada nuėjau į tokią Metadono programą, nežinau, ar teko girdėti. Aš tenėjau kaip į paskutinę stotelę, nes pas mus ši programa yra labai demonizuota. Reabilitacijos centrai sako, kad čia narkotikai, nors ta programa, rašoma, kad yra veiksmingiausia Europoje. Pas mus ji labai sudemonizuota. Ašėjau ten ne į sveikimą, o prisiklausęs tų demoniškų kalbų. Nuėjau į vietą, kur sulauksiu mirties, gerdamas tą metadoną.

Narkotikų paketai. ELTA nuotrauka.

Būdamas ten stipriai vartoju su vietiniais, nes daug kas gerė metadoną, bet taip pat toliau gerė ir alkoholį, maišė kitus dalykus. Atsimenu, kaip pirmą dieną išgeriu, išeinu pro duris, man reikia sukti į kairę, sėsti į stotelę ir važiuoti namo. O į dešinę pažiūri – ten vyksta veiksmas. Nėra kur eiti.

Aš šiandien nevartoju, šiandien pirma diena, kai nevartoju, bet aš nieko neturiu. Jokios bendruomenės nebeliko. Čia buvo visa mano bendruomenė, mano bendravimas. O dabar nebėra kur eiti. Ką man daryti? Eiti namo ir televizorių žiūrėti? Juk išprotėsiu.

Grįžote atgal?

Aš iškart pasirinkau eiti į tą bendruomenę ir ten apie penkis metus žudžiau save. Pirmus gal ne tiek, bet antrais metais su jais įnikau į dalykus, kurie labai kenkia. Priaugau svorio, sau pakenkiau tiek, kiek nepakenkiau per tuos beveik aštuoniolika metų, kai tiesiog vartoju gatvėse. Ten buvo taip blogai, kad aš supratau, jog viskas eina link mirties.

Tuo metu į Seimą kandidatavo Morgana Danielė. Mes buvome bendravę anksčiau ir paskutiniai mūsų pokalbiai buvo tokie, kai ji jau prieš išeidama pasakė: „Mariau, žiūrėk, tu vartok, ką nori daryk. Aš tave myliu, aš tavim didžiuojuosi.“ Būtent tada aš apsiverkiau ir galvoju: „Kur tokie žmonės? Aš noriu su tokiais būti!“ Man suveikė atvirkštinis dalykas: man leido vartoti, ir man iškart „persijungė“ mąstymas – aš nebe noriu vartoti.

Tad reikėjo priėmimo iš aplinkos?

Būtent, nes iki tol visi ką darė? Visi teisia ir sako: „Kaip tu negali nevartoti? Tiesiog nevartok“. Ir tie visi sakytojai patys kažką visada vartoja – kad ir išgeria, rūko, cigarečių negali mesti. Bet man sako: „O kaip tu negali?“. O aš vis galvodavau: „O kaip jūs? Kodėl aš turiu galėti, bet jūs negalite?“ Tas brukimasis, kad aš negaliu, kėlė dar didesnę pasipriešinimą. O kai man staiga leido tai daryti – aš nebe norėjau.

Lukiškių kalėjimas. Austėjos Zovytės nuotrauka.

Tai, kaip suprantu, suradote naują bendruomenę, kuri padėjo atsitiesti?

Aš mačiau, kad Morgana turi štabą, jie vaikšto „nuo durų iki durų“, ir jau bus paskutinė diena, kai jie tai darys. Kai kurie pacientai eidavo jiems padėti, o aš turėjau draugą, kuris nuolat „stumdavo“ ant jų ir sakydavo kalėjimo žargonu: „Eina kaip dūchai ir padeda, nieko už tai negaudami.“

O aš stovėdavau ir galvodavau: „Bet tu neįsivaizduoji, kaip aš noriu būti tas dūchas ir padėti tiems žmonėms.“ Bet negalėjau perlipti per save, man rūpėjo, ką kiti pagalvos – ką pagalvos mano bendruomenė – vartotojai. Bet tada supratau, kad arba žiūriu į paskutinį nuvažiuojantį traukinį, arba į jį išoku. Viskas.

„Tas žmogiškas ryšys mane išgelbėjo“, – M. Aleksiukas

Ar gavote galimybę prisidėti?

Gavau. Pradžioje ateidavau, tyliai sėdėdavau, nebendraudavau, nes nelabai mokėjau. Mano žodynas buvo labai skurdus: keiksmazodžiai, jungtukai ir žargonas. Šiandien žinau, kad tada žmonės net būdavo įspėjami apie mano atėjimą: „Žiūrėkite, ateis toks žmogus, neišsigąskite. Jis gali keistai bendrauti, keistai kalbėti, bet jis jums nieko nepadarys“.

Čia aš gavau galimybę būti tarp kitų žmonių. Aš tiesiog klausydavau, stebėdavau, kaip jie bendrauja. Man atrodė, kad jie visi labai gerai pažįsta vienas kitą, nors iš tikrųjų taip nebuvo. Taip keitėsi mano aplinka. Kai atėjau į partiją Morgana skirdavo man daug savo laiko. Ji išėdavo pasivaikščioti su manimi kaip terapeutė. Tas žmogiškas ryšys mane išgelbėjo.

Viena iš didžiausių problemų, kurią girdžiu iš jūsų pasakojimo, yra primestas gėdos jausmas ir vertimas jaustis prastesniu žmogumi. Ar tiesa?

Taip, tai tikrai susiję. Mus gėdina nuo pat vaikystės. Nuo darželių laikų pastatydavo „gėdą pelėdą“ į ratą. Būdavo, kad tu ką nors padarai, visi vaikai sustoja aplinkui, tave pastato į rato vidurį ir visi kartu auklėja tave: „Gėda pelėda, koks tu negeras!“

Ir tai maži dalykai, bet iš vaiko perspektyvos – jie labai dideli. Pavyzdžiui, kai tėvai, kaip ir mano atveju, visą tavo vaikystę geria, švenčia, o tu esi nutrenktas kažkur kampe... Jie mano, kad tu mažas, tu nieko nesupranti, bet ne, tu supranti. Ir tai palieka pėdsaką. Daug vidinių atskirties užuomazgų galime pastebėti jau vaikystėje, tačiau kokia, jūsų manymu, yra didžiausia problema, dėl kurios žmonės, išėję į laisvę, negali įsilieti į bendruomenę ir tęsti savo gyvenimą?

Dabar yra daugiau galimybių, bet aš galvoju, kad kartais patys žmonės neįdėda pakankamai pastangų. Tai sunku padaryti, kai tu manai, jog kažkas turi tau padėti. Bet iš tiesų tu pats turi peržengti didžiulius sunkumus.

Aš atsimenu, ką man teko daryti – tikrai reikėjo „laužti“ save ir „lipti“ per baimes. Bet kai aš per jas lipau, supratau, kad baimė buvo tik mano galvoje. Visada prieš tai atrodė, kad tuoj kažkas baisaus įvyks, bet taip ir neįvyko.

Kokios baimės tai buvo?

Mano savivertė kažkada buvo tokia žema, kad man parduotuvės kasininkė atrodydavo lyg prezidentė. Aš stovėdavau prie kasos, skaičiuodavau centukus, pamatydavau eilę už savęs – išvis pasimesdavau. Ranka dreba, viskas krenta. Tu nori bėgti iš tos situacijos, nes jautiesi kaip trukdis. Mąstai, kad ten tik maišaisi, užimi eilę, esi kaltas, kad tuos centus skaičiuoji. Aš išgyvenau labai daug kaltės, visur ir visada.

Tas kaltės jausmas... Kažkam kažką pasakai ir tada nuolat galvoji, ar teisingai pasakei, ar gerai pasakei. Ir visur, visur kaltė. Net netinkama žmogaus veido išraiška mane trikdė.

Žmogus nesišypso, gal tiesiog būna savo mintyse ar nuotaikoje, o tu jau prisigalvoji sau, prisimodeliuoji situaciją, kad čia viskas nukreipta į tave, kad tu dėl kažko kaltas, tu padarei kažką netinkamo. Ir tu neturi kam to papasakoti, viską laikai savo galvoje ir gyveni tame išprotėjime, prisikuri situaciją ir pats jomis įtiki.

Ar dėl to pradėjote savanoriauti pas žmones su panašiomis istorijomis? Kad tas pats jausmas nesikartotų kitiems?

Kai atsistočiau ant kojų, man iš pradžių labai parūpo vaikai. Man jie buvo orientyras – norėjau, kad su kitais vaikais nenuitiktų taip, kaip nutiko su manimi. Kad nesikartotų mano istorija.

Iš pradžių norėjau savanoriauti „Niekieno vaikuose“, net dalyvavau mokymuose. Bet nuotoliniu būdu vykusių mokymų metu išgirdau, kad reikia pristatyti pažymą dėl teistumo. Tada pajutau tokią didelę neteisą. Galvojau, kad aš net gero darbo negaliu padaryti dėl to, kad esu teistas. Vėliau supratau, kad reikėjo pristatyti tik pažymą dėl seksualinių nusikaltimų, bet tada aš tai priėmiau labai asmeniškai.

Po šio įvykio man atėjo suvokimas, kad tokių užstrigusių vaikų yra pilnas kalėjimas. Nesvarbu, kad kažkam keturiolika, kažkam keturiasdešimt, o kažkam penkiasdešimt – juose, kaip ir manyje, gyveno užstrigęs vaikas. Man buvo trisdešimt trys metai, o manyje gyveno visiškai trylikametis, visiškai trylikamečio mąstymo žmogus. Buvau valdomas emocijų – jeigu kas nepatikdavo, trenkdavau durimis. Nuolat kėliau scenas – kaip vaikas.

Tai yra suaugę žmonės, bet su savo traumomis jie yra užstrigę vaikai. Nė vienas nėra iš esmės blogas, tiesiog taip įvyko. Aš savo metu elgiausi taip, kaip mokėjau, kokioje aplinkoje buvau. Net kai patekdavau į kitas šeimas, kur visi šypsosi, aš visada galvodavau, kad jie apsimetinėja. Kaip ir mūsų šeimoje: jei ateidavo svečiai, mes bandydavome suvaidinti laimingą šeimą, bet nepavykdavo net penkių minučių išvaidinti.

Bet daugelis žmonių taip ir nenuėina į tą kitą aplinką, jiems nepavyksta rasti kelio iki pokyčio.

Daugelis priklausomų žmonių lieka tarp savų. Na, tarkime, vartojančių – yra visokios anoniminės grupės, bet jie buriasi vis tiek tose pačiose bendruomenėse. Kai sako: „Aš pasikeičiau“, aš sakau: „Tu nepasikeitei. Aš matau lygiai tą patį žmogų. Tu tik nevartoji. Tu lygiai taip pat mane apgausi pirmą pasitaikiusią akimirką. Viskas, ką tu darai, esi tik susilaikyme ir nevartoji.“

Noriu trumpai grįžti prie to, ką papasakojote apie „Niekieno vaikus“ – kad negalėjote, ar manėte, jog negalite, daryti gerų darbų tik dėl to, jog esate teistas. Ar išgyvenote daugiau panašių situacijų, kai negalėjote atlikti tam tikro darbo dėl šios priežasties?

Po to įvykio aš iškart ėmiau ieškoti, po kiek laiko dingsta teistumai. Kadangi mano pirmieji teistumai buvo dėl vagysčių iš parduotuvių, pasirodo, jie išnyksta. Aš anksčiau galvojau, kad reikia dešimties metų ar dar blogiau, bet čia žiūriu, kad trijų metų pakanka. Aš kreipiausi į teisną, kad man juos pašalintų.

Atsimenu, kai jau turėjo būti nutarimas. Man sako: „Mariau, mes negalim jokių nutarimų dabar priimti, negalim nieko pašalinti.“ Aš iškart nuliūdau, bet jie pridūrė: „nes tavo teistumai jau yra išnykę. Tu jų jau neturi.“ Ir ta akimirka man buvo toks ypatingas momentas! Man pačiam labai rūpėjo praeitį nuo savęs nusiplauti. Buvo taip gera nusiklijuoti prilipintas etiketes...

O kalbant apie darbus, turbūt iki šiol susiduriu su panašiomis situacijomis. Pavyzdžiui, į pirmą darbovietę įsidarbinau per draugę, bet iškart atėjo krūva pranešimų iš antstolių. Nes tame gyvenimo burbulė, kuriame gyvenau, tu prisirenki daugybę skolų. Man sakydavo, jog bausmės veikia, o aš atsakydavau atgal: „Man galit duoti ir milijoną eurų baudą, man visiškai nusišikt.“

Man dėl tų skolų nebeskaudėdavo, nes aš netikėjau, kad mano gyvenimas kažkada pasikeis. Aš net autobuse, kai pamatydavau keleivių kontrolę, prisikabinusią prie kokio jauno žmogaus, kuris neturi bilieto, prieidavau, duodavau savo pasą ir sakydavau: „Paleiskit jį, surašykit baudą man, nes man jau viena daugiau, viena mažiau – nebesvarbu.“

Net giliausiame gyvenimo dugne atradote gerą širdį.

Aš tą gerą širdį nuo vaikystės slėpiau po agresija. Tai dar viena istorijos dalis. Visą laiką buvau geras, bet gėrį priėmiau kaip silpnybę. Slėpiausi po didžiulėmis agresijos kaukėmis. Iš tikrųjų aš, kaip dabar žinau, esu labai jautrus žmogus, dažnai susigraudinu. Bet tuo metu viską gniaučiau, visą gerumą slėpdavau.

Dabar net sakau, kad aš niekada nepasikeičiau, tik ištraukiau tikrąjį Marių į dienos šviesą. Tai buvo tas susigūžęs, pasislėpęs berniukas, užtiptas agresyvaus „aš“. Supratau, kad anksčiau viską priėmiau per prizmę, jog pagarba ateina tik per baimę ar galią.

Man atrodo, kad kai tu nematai kitų švelnumo ir gerosios pusės, tau faktiškai gėda, ir tu nenori parodyti savo gerumo. Man reikėjo žmogaus, kuris parodytų, kad su manimi viskas gerai.

Ar būnant kalėjime nebuvo nei vieno žmogaus, kuris parodytų gerumą?

Patys pareigūnai yra pasakę, kad jie negali to rodyti. Iki šiol yra požiūris, kad jeigu tu bendrausi šilčiau, tai reikš, kad turi santykį. Jeigu tai yra moteris ir vyras, iškart apkaltins, kad čia kuriami seksualiniai santykiai.

„Niekieno vaikai“ palata. ELTA nuotrauka.

Galiu pateikti savo kolegės pavyzdį, kuri buvo įsidarbinusi Vilniaus kalėjime ir dirbo su užimtumo programomis. Ji visada man sakydavo: „Mariau, nejaugi kalėjime nėra gerų darbuotojų?“ Sakydavau: „Yra, bet jie ten pabūna labai neilgai. Arba jie greit išeina iš to darbo, arba patys tampa tais blogaisiais – pasiduoda įtakai ir jais patampa.“

Kalėjime tu esi vienas karys prieš visą sistemą. Tu nepakariausi, nes su kiekviena diena matai, kaip pyksti, kaip blogėji. Pamažu tau daro įtaką, spaudimą ir tu išeini, nes matai, kaip sunku ten kažką keisti, kai visi su tokiu požiūriu.

Ten tu negali net apkabinti žmogaus. Jeigu apkabinsi, jau viskas – sakys, kad čia didžiausi seksualiniai santykiai. O juk tik per tą žmogišką santykį viskas keičiasi.

Kaip jautėtės tuo metu, kai jus atstumdavo?

Mes, priklausomi asmenys, labai gerai jaučiame, kad mūsų nenori. Visą tą jauti – visą požiūrį į save. Aš atsimenu, kokios mintys būdavo paskutinę naktį, kai jau žinodavau, kad rytoj atsivers kalėjimo vartai. Visų pirma, aišku, kurdavau planus, kaip vartosiu. O antra – įsivaizduodavau, kad turiu automatą, einu Pilies gatve ir tiesiog šaudau visus žmones be jokios baimės.

Aš net su draugu atsimenu, kaip kalbėdavome: „Pasaulis dar apie mus išgirs.“ Ir mes galvodavome būtent apie tokius būdus. Kad padarysime kažką tragiškai blogo, bet skambės visos naujienos. Mūsų vardas! Kaip mums norėdavosi, kad apie mus kažkas išgirstų – jau nebesvarbu, kokiam kontekste, bet kad išgirstų.

Lukiškių kalėjimas. Austinos Pakalnytės nuotrauka.

Nuteistų ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų socialinė integracija – viena opiausių visuomenės problemų. Lietuvoje kasmet į laisvę iš įkalinimo įstaigų išeina apie 2000 asmenų. Dalis jų per ilgą bausmės atlikimo laiką praranda socialinius ryšius, profesinius įgūdžius, finansinio raštingumo žinias, susiduria su psichologinėmis problemomis.

O ypač kalėjime – tu išvis negali atsiverti psichologui, nes jis išneša tą informaciją toliau. Kai sako: „Čia tik tarp mūsų“, tai ne, niekada tai nebuvo tarp mūsų. Jis nuneša tą informaciją toliau ir paskleidžia ją. Jis turėtų padėti man susitvarkyti, tačiau vietoje to – paskleidžia apie mane informaciją, o tai daro įtaką lygtiniam išėjimui. Tada visi žino, kas mano galvoje.

Jei net kalėjime negavote žmogiško kontakto iš asmens, kurio darbas yra jums padėti, kaip įmanoma išėjus į laisvę pradėti megzti ir išlaikyti žmogiškus ryšius?

Tai ir yra sunkiausia, bandant atsistoti ant kojų. Aš vis sakydavau, kad mes esame kaip žvėriukai. Tą žvėriuką reikia glostyti ir prisijaukinti, tarsi kačiuką. Jeigu jis nepažino gėrio, jis spjaudysis ir draskysis. Tačiau parodžius jam gerumą, jis supras: „Aš galiu jaustis saugus šalia tavęs. Man nebereikia rodyti jokios agresijos, nebereikia nuo nieko slėptis.“ Lygiai tas pats galioja ir mums – juk mes esame tie patys žinduoliai. Tik turime daugiau smegenėlių, kuriomis ne visada pasinaudojame.

Autorė Austina Pakalnytė

Iš mirties prisikėlęs ir gyvenimo šviesą atradęs Arnoldas: „Jaučiausi kaip šiukšlė, nereikalinga net šiukšlyne“

Jeigu sakoma, kad žmogus negali keistis, ARNOLDO KURLAVIČIAUS istorija šį mitą neigia. Vagystės nuo septynerių, nesuskaičiuojami kalėjimo kartai, priklausomybė nuo narkotikų ir visiška moralinė degradacija. Lapkričio 3 dieną Arnoldas atšventė 15 metų sukaktį nuo tos dienos, kada priėmė sprendimą pradėti rehabilitaciją. Šiandien jis gyvena namelyje prie ežero kranto, lankosi bažnyčioje, turi mylimą darbą ir būrį draugų.

„Į resocializaciją atėjau per savo žlugimą. Buvau visiškai miręs žmogus“, – išgirdau žodžius Arnoldo siųstoje balso žinutėje, kada tarėmės dėl galimo pokalbio. Įtikinėti neprisiekė, kadangi teigiamą atsakymą gavau iš karto: „Galime pakalbėti, jeigu bent vienam žmogui tai padės atrasti prasmę šiame gyvenime.“

Su Arnoldu susitikome 9 valandą ryto, tačiau jo diena prasidėjo gerokai anksčiau. 5 valandą jis jau pradėjo darbus stoties rajone veikiančioje Priklausomų asmenų bendruomenėje. Čia jis padeda savo likimo bendražygiams įveikti vieną sunkiausių gyvenimo kovų – priklausomybę.

Arnoldai, savo praeities neslepiate, išlaikyti anonimiškumą atsisakėte. Kodėl apie tai kalbate?

Žmonės, su kuriais bendrauju, žino, ką aš šiandien veikiu, kur dirbu ir kaip gyvenu – visą istoriją nuo pradžios iki galo. Nėra jokių paslapčių. Tai mane išlaisvina ir suteikia laisvę gyventi. Jeigu žmonėms tinka dabartinis Arnoldas su savo požiūriu, filosofija, gyvenimo būdu ir vis tiek esu jiems priimtinas, tai kodėl turėčiau slėptis? O kas nenori žinoti, tas nežino ir neklausia. Man atrodo baisėnis dalykas, jeigu žmogus renkasi likti tame gyvenime.

Grįžkime į praeitį – gyvenimą iki pirmojo karto įkalinimo įstaigoje. Kokia aplinka jus supo augant ir kas apskritai tuo metu atrodė svarbiausia?

Gimiau 1972 metais, Sovietų Sąjungoje, Šv. Stepono gatvėje. Mes, trys asmenys, gyvenome 14 kvadratų bute be vandens, be tualetų, be šildymo. Kampe stovėjo pečius, iš kranelio bėgo šaltas vanduo. Tėvas pastoviai gėrė, šeima buvo nestabili, nuo mažens patyriau ir psichologinį, ir fizinį smurtą. Nepasakyčiau, kad vaikystėje buvau nelaimingas, bet ir nesakyčiau, kad buvau laisvas, su gražiomis svajonėmis, meile ir šiluma. Turbūt geriausiai jausdavausi būdamas pas senelius, kur leisdavau vasaras. Ten buvo meilė, supratimas, artuma, saugumas. Turėjau savo vaikišką pasaulį. O grįžus į Vilnių vėl prasidėdavo skaudūs dalykai.

Nežinau, galbūt nuo to kilo noras ieškoti kitokios laisvės. Nuo septynerių metų pradėjau vogti. Į mokyklą nemėgau vaikščioti, man ten būdavo neįdomu, jausdavausi blogai, nes reikėjo mokytis, dėti pastangas, o namie tam sąlygų nebuvo. Dar ir ta destruktinė šeima, kaip aš šiandien suprantu, dėl kurios būdavo paprasčiausiai žmogiškai nepatogu. Daug laiko praleidau lauke, daug naktų ne namie. Visi mokytojai svajojo, kad kuo greičiau išeičiau, aš net egzaminų nelaikiau. Surašė pažymius ir sako: „Arnoldai, tu tik eik.“ Niekas nenori kaltinti, buvo kaip buvo, tėvai taip pat turėjo sunkų gyvenimą.

Kada prasidėjo pirmieji nusikaltimai?

Laisvės ieškojimas prasidėjo nuo greito rezultato, pasipelnymo, patiko azartas. Aštuonerių ar devynerių metų jau stovėjau įskaitoje. Nekalbėsiu, kaip aš gyvenau, bet vogti ar kažką skaudinti man nebuvo problema. Gal nebuvau labai blogas žmogus, bet mokėjau pastovėti už save, nuo mažens lankiau boksą. Paskui prasidėjo stotis – rajonas kažkada buvo labai žymus ir destruktivus, rinkdavosi žmonės, kurie nenorėjo gyventi socialiai, gražiai, priimtina, pagal moralės formas, dvasinius principus ar dar kažką. Ir visa tai mane prarijo. Prarijo kaip silpną dulkę. Kada į tai įklimpti, nežinau, kaip iš to išlįsti.

Pirmasis mano įkalinimas buvo 17 metų, ten praleidau ketverius metus. Pirmą kartą išėjęs įklimpau dar giliau, prasidėjo rimtesni nusikaltimai. Tai tęsėsi iki 38 metų. Aš net bijau skaičiuoti, kiek kartų buvau kalėjime – ne vieną, ne du, ne tris ir ne keturis kartus. O kiek kartų laikino sulaikymo izoliatoriuje, net nesuskaičiuočiau. Tada į mano gyvenimą atėjo medžiagos – narkotikai, alkoholis

Su laiku baigėsi visa romantika, prasidėjo sunkus gėdos, skausmo gyvenimas. Su tuo susidūręs žmogus išjaučia ir išgyvena arba supranta, kad visa tai galima pakeisti, tik reikia rasti motyvacijos gyventi. Bet taip nutinka ne dažnai. Žinau tai ne iš pasakojimų, o iš patirties.

Dabar, kalbant su jumis, žinau, kad esate tas laimingas atvejis, kuris rado motyvaciją pasikeisti. Kaip?

Reikėjo numirti, kad atgimčiau. Buvo ištiesta ne viena pagalbos ranka ir atėjo tokia maža maža viltis, kažkokia šiluma. Šiaip tu esi kaip aršus vilkas, nieko nepriimantis, didelis egoistas, norintis tik imti, bet nieko neduoti. Tampi tuščiu indu. O kada leidi prie savęs prisiliesti – pradedi šilti. Tik šyla ne protas, o širdis. Žingsnis po žingsnio, su didele kitų pagalba, atsirado noras gyventi ir kažkas pradėjo keistis. Tai yra labai ilgas kelias, nes pakeisti sunku. Reikėjo keisti viską, o tada pradėjau kabintis ir matyti kitokį gyvenimą, sumažėjo poreikiai, į širdį atėjo tikėjimas ir pradėjau galvoti apie žodį „Dievas“.

Prieš tai šio žodžio galvoje nebuvo?

Prieš tai buvo baimė ir gėda. Vaikystėje net Bibliją sugebėjau pavogti, suprantate? Močiutė paklausė: „Arnoldai, iš kur tu paėmei tą Šventąjį Raštą?“ Aš atsakiau: „Iš bažnyčios, čia paveiksluokai gražūs.“ Vėliau turėjau nešti atgal.

Močiutė mane pakrikštijo, ji man buvo didelis pavyzdys, šventas žmogus. Ji labai tikinti, kiekvieną savaitę eidavo į bažnyčią, bet tai buvo ne religinis tikėjimas, o tikėjimas iš širdies. Močiutė buvo vienintelis mano Dievas, prie kurio pavyko vaikystėje prisiliesti. Per ją kalbėdavo gerumas, šiluma, atsakingumas, besąlygiška meilė.

Būdamas dugne apeidavau visas bažnyčias, net nežiūrėdavau į tą pusę, bijojau pakelti galvą, nes ten buvo tuščia. Turbūt sąžinė kalbėjo, kad kažkas yra ne taip ir jau tada pasireiškė mano dievobaimingumas.

Anksčiau sakėte: „Reikėjo numirti, kad atgimčiau“. Apie kokią mirtį kalbėjote?

Vartoju narkotikus, iš visur išvarydavo, miegoju sandėliukuose, apsiklojęs laikraščiais. Pilnas ligų – hepatitas, sudegintos venos, supuvusios rankos, suplyšę batai, apsivogęs. Jaučiausi kaip šiukšlė, nereikalinga net šiukšlyne. Štai čia ir yra mirtis. Ir žinote, ką tada kužda priklausomybė? „Mirk“. Kai visi vidiniai dalykai miršta, lieka tik skausmas ir didelė juoda skylė, kurios niekas neuždaro. Ji gyvena tavyje visą laiką, 24 valandas. Tada atsargiai pradedi galvoti apie išėjimą iš šio pasaulio. Atsargiai, nes vis tiek baisu. Pradėjęs girdėti tas mintis supratau, kad tai yra galo pradžia.

Štai tada ir įvyko lūžis – pirmasis pasidavimas ir pirmoji tikra, besąlygiška malda. Vientovėje, ašarų krūvoje, nukritau ant kelių ir sakiau: „Dieve, pasodink mane į kalėjimą, nes aš negaliu pakelti gyvenimo. Gal aš ten pailsėsiu, nevertosiu, nevogsiu, neskaudinsiu kito.“ Tai buvo akistata su Juo. Nuo to tikro prisilietimo prasidėjo mano kelias į kitą, į šviesiąją pusę.

Kalėjimas. BNS nuotrauka.

Sv. Onos bažnyčia. Austinos Pakalnytės nuotrauka.

Ar jūsų aplinkoje buvo žmonių, kurie norėjo padėti?

Mama davė 100 litų ir pasakė: „Gal ką nors pakeis.“ Jūs įsivaizduojate, ką tai reiškė tais laikais? Galėjau prisipirkti medžiagų, bet nuvažiuavau į detoksikaciją. Ten buvo labai faina gydytoja, kaip šiandien ją atsimenu. Kad būtų drąsiau, išgėriau butelį vyno, užėjau į kabinetą ir apsiverčiau. Gydytoja pažiūrėjo į mane ir pasakė: „Vaikeli, pabandom ką nors padaryti“. Po tos maldos mane pradėjo morkdyti už pakarpos kaip kačiuką. Iš kažkur atsirado jėgos, motyvacija. Į detoksikacijąėjau pasislėpti, tikrai neplanavau sveikti ar mesti narkotikų, netikėjau, kad tai įmanoma.

Vėliau papuoliau į reabilitaciją, integraciją, anoniminių narkomanų susirinkimus, ne kartą praėjau 12 žingsnių programą. Viskas pasikeitė – nuo draugų iki gyvenimo požiūrio. Už tai dėkoju Aukščiausiam, sau ir visiems, kad taip pavyko.

Kaip jūsų gyvenimas atrodo šiandien?

Turiu namuką, globoju ne vieną žmogų, kuriam padedu stotis ant kojų. Dirbu mylimą darbą su priklausomais žmonėmis, kur jaučiu didžiulę prasmę. Puikus kolektyvas, esame labai artimi bičiuliai, galima sakyti – šeima. Nesvarbu, kad gyvenimas yra sunkus, duobėtas ar kalnuotas, visus tuos sunkumus šiandien išgyvenu su didele stiprybe.

Suprantate, kada praeini pragarą, paverdi toje smaloje su visais savo defektais ir nuopoliomis, gavus antrą šansą gyventi šis gyvenimas tampa puikus, o bet kokie sunkumai – pakeliami. Jeigu nuslystu atgal, prisimenu, ką reiškia didelė kaltė, baimė ir tikras širdies skausmas. Šiandien tai yra gyvenimas, kurį turi gyventi. Ačiū Dievui, kad turiu sveikatos. Man 53 metai, o jaučiuosi visai neblogai. Propaguojau sveiką gyvenimo būdą, virš 10 metų nesinaudoju šiltu vandeniu. Šaltas vanduo naikina kortizolį, streso hormoną, o ledinis vanduo daro stebuklus.

Nors gyvenate visiškai kitaip nei prieš 15 metų, ar mintyse sugrįžta praeities Arnoldas – su savo ydomis ir įpročiais?

Nuolatos jaučiu tą alsuojantį Arnoldą, neįmanoma nejausti. Mano galva yra išprotėjusi – su psichikos ir elgesio sutrikimais, jeigu kalbėtume diagnozėmis. Man reikalingi saugikliai, kad neišprotėčiau ir nepridaryčiau nesąmonių. Šią dieną man to nesisinori ir esu visiškai kitoks, bet jis alsuoja. Tikrai kitoks.

Turbūt daug jėgų reikia, kad suvaldytumėte tuos instinktus?

Kartais emocijos aplanko, bet aš su tuo dirbu. Normaliam žmogui supykus užtektų tris žodžius pasakyti, o man kartais norisi galvą nurauti. Pats iš savęs juokiuosi: „Matai, Arnoldai, koks tu esi.“ Kartais sėdžiu bažnyčioje, žiūriu į auksinius votus ir galvoju, kaip juos būtų galima pavogti. Tos mintelės niekur nedingsta, guli kažkur lentynėlėje.

Kaip pradėjote dirbti su priklausomais žmonėmis? Ir ar jaučiatės tam pakankamai tvirtas?

Padėti priklausomam gali tik kitas priklausomas žmogus. Mes susitapatiname, turime patirties ir galime būti pavyzdžiu. Arba nebūti. Dirbti pakvietė kunigas Kęstutis Dvareckas. Matyt, jis kažką pajuto, o ir aš pats turėjau atsargią svajonę kada nors padirbėti reabilitacijoje.

Štai, su priklausomybėmis dirbu jau šešerius metus. Matau tai kaip abipusę pagalbą: realizuoji save ir padedi kitam – dovana, o ne darbas. Kiek esu geras ar blogas darbe, nežinau, sprendžia kolektyvas ir žmonės, su kuriais dirbu. Bet sako, kad griežtas.

Kalėjimo iškaba. BNS nuotrauka.

Sutinkate?

Taip. Priklausomam žmogui griežtumas yra reikalingas. Tiesa, būtina balansuoti kartu su gerumu. Ilgai vartojęs žmogus turi palaidą gyvenimo būdą, silpną motyvaciją, todėl stotis ant kojų yra labai sunku. Mažai žmonių kabinasi į gyvenimą ilgalaikę perspektyva.

Matant žmogų, kuris tik keliai nuo dugno, ar negrįžta prisiminimai apie jūsų paties praeitį?

Ne. Kada augi dviasiskai, tuos dalykus supranti visai kitaip. Jeigu jauti nepakeliamą gailestį ir bejėgystę, kad nieko negali pakeisti – reikia atsitraukti. Kitu atveju toks darbas gali labai kenkti. Tavęs žmonės negirdės, tu nejausi jų, o jie – tavęs. Net pasakyčiau, kad tai panašu į santykius šeimoje: turi laviruoti, būti visoks, bet jeigu užsidėsi kaukę ir apsimesi – būsi demaskuotas. Žmonės, ypač priklausomi, tavimi netikės, praras viltį. O kaip sugrąžinti žmogų į gyvenimą, jeigu jis neįsivaizduoja vilties ir prasmės toje pagalboje? Neįmanoma.

Žiūrint iš dabartinės perspektyvos, kas buvo sunkiausia grįžtant į visuomenę po tiek metų, praleistų kalėjime?

Iki 38 metų turbūt nebuvau įkalęs vinies į sieną, nes niekur nedirbau. Pirmas darbas buvo griovių kasimas. Už juodą darbą gaudavau 30 litų per dieną, bet kasi griovį, šypsaisi ir jauti didelę laimę. Matote, kai grįžta noras gyventi, pradedi džiaugtis dangumi, paukščiukais, vėju ir lapais. Aplanko visai kitos gyvenimiškos spalvos.

Pradžią nebuvo lengva, bet niekam neturėjau priekaištų. Aš tiek pridardęs dalykų, kad net liežuvis nesiverčia kritikuoti valstybę ar dar ką nors. Mano devizas yra „Arnoldai, pirmiausia išsivalyk savo daržą.“ Atidirbi, pasakai „ačiū“, gauni pinigėlių, išvažiuoji. Mažais dalykais bandžiau suprasti, ar galėsiu priimti labai sudėtingą pasaulį. Ar nenusisukčiau nuo Dievo, nuo visų šių sunkumų?

Po truputį prasidėjo augimas. Neliko noro vartoti ar vogti, širdyje apsigyveno šviesa. Viskas, kas sulūžę, manęs nebedomino. Bijojau grįžti į praeitį, nes ten – praraja.

Tiesiog meldiesi, iš akių rieda ašaros, o tu esi dėkingas už tai, ką turi šiandien. Štai kokia yra resocializacija. Lapkričio 3 dieną suėjo 15 metų, kaip gyvenu kitaip.

Didelė šventė, juk antras gimtadienis!

Anksčiau, kai skaičiuodavau metus ar trejus, būdavo didesnė šventė, bet ir dabar dėkingumas niekur nedingo. Labai gerai suprantu, kaip galima greitai sugriauti gyvenimą. Lieka tik atrasti dvasinę jėgą ir už jos kabintis. O jeigu ta diena ateis, su šalia esančiais žmonėmis ir Dievu galima kalnus nuversti.

„Matote, kai grįžta noras gyventi, pradedi džiaugtis dangumi, paukščiukais, vėju ir lapais. Aplanko visai kitos gyvenimiškos spalvos“, – A. Kurlavičius

Turite namelį šalia ežero kranto, darbą, mylimus draugus. Kokių dar yra tikslų?

Nekeliu aukštos kartelės, gyvenu ir tenkinuosi tuo, ką turiu. Jau vien tai, kad niekam nekenkiu, yra labai gerai.

Resocializacijos sėkmė priklauso nuo vidinio žmogaus noro, egocentrizmo ir savanaudiškumo mažinimo. Žmogus visą laiką nori tik imti. Jeigu pajamos padidėja – nori dar. Šalta – nori šilčiau. Skanu – nori skaniau. Viskuo apsikrauni, bet kaip tada gyventi, kai niekas nebetenkina? Man irgi daug ko norisi, ir „Bentley“ vairuoti, ir pilyje gyventi. Kažkada turėjau daug, bet per egoizmą viską praradau. Tai yra baisiausias dalykai, kas gali nutikti. Jeigu sugebi sumažinti savo puikybę, tada ir socializuotis lengviau.

Autorė Austėja Zovytė

Litų kupiūra. ELTA nuotrauka.

A portrait of a middle-aged man with grey hair and a mustache, wearing a dark blue t-shirt and a wooden cross necklace. He is looking slightly to the right with a serious expression. The background is a soft, out-of-focus light brown.

**„MAN BUVO SAVI
STEREOTIPAI, KAD TAI NE
ŽMONĖS, O VAMPYRAI“**

Buvęs Lukiškių kalėjimo kapelionas Arūnas Peškaitis

„Vampyrai“ ir „užribio žmonės“ – žodžiai, kuriais kunigas ARŪNAS PEŠKAITIS apibūdindavo kalinius anksčiau. Tuo metu jis neįtarė, kad neigiamas nuostatas su laiku pakeis ilgametės draugystės ir ašaros akyse, prisiminus istorijas iš dešimtmečio, praleisto Lukiškių kalėjime, būnant nuteistųjų iki gyvos galvos kapelionu.

Jeigu pradžioje įžengti pro kalėjimo vartus privertė dvasinė pareiga, pamažu A. Peškaitis suprato, kad už grotų sėdi taip pat žmogus – su istorija, šeima, kolekcionuojantis vaikų piešinius ir turintis paprastų svajonių, pavyzdžiui, naujų knygų kalėjimo bibliotekoje. „Mums reikia daugiau žmogiškumo, supratimo ir mažiau skaldymo, kad mes esame geri, o tie už grotų – blogi“, – pasakoja jis, kalbėdamas apie vyraujančią atskirtį visuomenėje.

Lukiškių kalėjimas užsidarė (dėl naujosios jo paskirties kunigas neslepia nusivylimo), A. Peškaitis tarnystę tęsia Bernardinų parapijoje, ryšį su nuteistaisiais palaiko laiškais ir aktyviai kovoja už jų teises.

„Pastebiu, kad jeigu artimoje aplinkoje niekas nepateko į kalėjimą, tai į kalinius žiūri kaip į žmogėdras ir stebisi, kad jie drįsta reikalauti teisių. Mūsų žmonės kažkodėl nevertina laisvės kaip duotybės“, – apgailestauja kunigas.

A. Peškaitis pokalbio metu prisimena pirmąjį apsilankymą kalėjime, sugriautas išankstines nuostatas, kalėjimo bibliotekos pildymą ir tai, kodėl į laisvę išėjusieji tampa recidyvistais.

Kunigas, pranciškonas, publicistas Arūnas Peškaitis. BNS nuotrauka.

Iki 2019 metų dirbote Lukiškių kalėjime nuteistųjų iki gyvos galvos kapelionu. Papasakokite, kaip sulaukėte kvietimo ir kodėl jį priėmėte?

Besiruošiant būti kunigu seminarijoje, o vėliau ir įstojus į vienuolyną, šita tarnystė atrodė tolimiausia iš visų galimų. Pažinojau žmones, kurie lankėsi kalėjime – seserį Bernadetą ar amžinatilsį tėvą Eliją, – stebėjausi ir galvojau, kad tai visai ne apie mane.

2006 metų pabaigoje, gruodžio mėnesį, sulaukiau Romo Radzevičiaus, Lukiškių kalėjimo psichologo, skambučio. Jis sako: „Su jumis nori susitikti nuteistieji iki gyvos galvos.“ Labai nustebau, iš kur jie mane žino? Pasirodo, kaliniai klausėsi mano laidų per radiją. Atvirai kalbant, pirmoji mano reakcija buvo „ne“. Man buvo savi stereotipai, kad tai ne žmonės, o vampyrai, visiškas užribis. Bet aš buvau kunigas ir supratau, kad jeigu mane kviečia, negaliu atsisakyti – taip, kaip ir Kristus.

Ar pamenate pirmąjį apsilankymą kalėjime?

Labai gerai atsimenu. Buvo tokia pat gili žiema kaip ir šiandien, su labai daug sniego. Atėjus prie vartų apėmė didžiulė baimė, stovėjau ir galvojau – ką aš ten pamatysiu, ką jiems pasakysiu? Neturėjau jokio supratimo, kaip turėčiau elgtis. Pirmą kartą įėjus į teritoriją pasitiko niūrumas, patikros, atsiverčiančios ir užsiveriančios durys. Kalėjimas jau tada skaičiavo šimtą metų, tad sunkumas tikrai jautėsi.

Mane nuvedė į kambarį, kur laukė grupė nuteistųjų iki gyvos galvos – gal 10 ar 12 jų. Vyko savitarpio emocinio palaikymo grupės susitikimas, kuriam vadovavo mane pakvietęs psichologas. Atsisėdau prie jų, prasidėjo prisistatymas. Kiekvienas pasakė savo vardą, pavardę ir žodžius „nuteistasis iki gyvos galvos“. Paskui pasakojo apie savo šeimas, ką jie čia veikia, kuo užsiima, rodė piešinius, vaikų nuotraukas. Man atėjo suvokimas: taip, jų gyvenime buvo blogų epizodų, jie padarė baisius dalykus, bet tai irgi žmonės. Atėjus laikui prisistatyti man, nežinau, kaip taip sugalvojau, gal tai buvo Šventosios Dvasios darbas, bet pasakiau: „Aš, Arūnas, nuteistasis iki gyvos galvos šioje žemėje.“

Žmogus padarė nusikaltimą, buvo nuteistas ir sulaukė nuosprendžio, neteko visko, o dabar kalėjime praleis ilgus metus. Kas tokioje padėtyje teikia prasmę? Ir kiek svarbus tampa paprastas žmogiškasis ryšys?

Ryšys yra pats svarbiausias dalykas, nes tik tada nuteistasis jaučia, kad jis dar yra laikomas žmogumi, kad yra kažkokia atrama. Jeigu ryšio nėra – jokia resocializacija neįvyks. Kaliniai yra kaip vaikai, jie skenuoja, ar tu ateini su širdimi, autentiškai, ar tik nori atidirbti ir kuo greičiau išeiti.

Viltį, kad išeis, turi net ir nuteistieji iki gyvos galvos, nors kalėjime jie praleis visą gyvenimą. Jiems kyla egzistenciniai gyvenimo prasmės klausimai, jie nori ir privalo mąstyti, kitaip – pražus. Savo akimis mačiau, kaip žmonės degraduoja, bet lygiai taip pat mačiau ir atvirkštinių istorijų. Ypač gerai pamenu Nikolajų, kuris kalėjime pradėjo tapyti. Tapė ne šiaip kičinius kalėjimo paveikslėlius, bet labai stiprius, ekspresionistinius darbus. Vieną jų padovanojo ir man, o kiti buvo iškabinti Lukiškių nuolatinėje parodoje po visą kalėjimą. Deja, kai Lukiškes uždarius, tie paveikslai dingę. Nežinau, kur jie dabar yra, ir dėl to man labai gaila, nes sunkų nusikaltimą padaręs žmogus sugebėjo atrasti savyje dailininką.

Kadangi tuo metu buvau Bernardinų parapijos klebonas, vieną kartą kaliniai pasiskundė, kad kalėjimo bibliotekoje yra labai nedaug knygų, o ir tos kelios jau seniai perskaitytos. Norėjo geros grožinės, teologinės, filosofinės literatūros. Išgirdęs tokį poreikį, pasiūliau parapijiečiams surinkti knygų ir jas padovanoti Lukiškių kalėjimo bibliotekai. Nesitikėjau tokios aktyvios reakcijos – knygų teko vežti sunkvežimiu.

“Šitas laiškas man tapo lūžiu, po kurio supratau, kad negaliu palikti nuteistųjų“, – A. Peškaitis

Ar tilpo toks didžiulis kiekis į kalėjimo biblioteką?

Tilpo, jų biblioteka nebuvo maža. Be to, į pagalbą atvyko savanoriai parapijiečiai. Pristačius knygas atrodė, kad viskas, atsiskaičiau ir mano darbas baigtas.

Tačiau darbas, toli gražu, nebuvo nesibaigęs, tiesa?

Ne, nesibaigė. Tą vasarą gavau laišką, kuriame kalinys dėkojo man ir parapijiečiams už knygas, džiaugėsi, kad turi ką skaityti, veltui neleidžia dienų. Po visais gražiais žodžiais pabaigoje jis pasirašė „Šimtoji jūsų avelė“. Tai palyginimas iš Evangelijos, kada Jėzus palieka 99-ias avelės tam, kad rastų vieną paklydusią. Šitas laiškas man tapo lūžiu, po kurio supratau, kad negaliu palikti nuteistųjų. Po kelių mėnesių kardinolas Juozas Bačkis mane oficialiai paskyrė kapelionu.

Ar nuteistieji, bendraudami su jumis, žiūri kaip į kunigą ar žmogų, kuris yra pasiruošęs juos išklausyti ir suprasti?

Būna įvairiai. Be abejo, yra tokių, kurie bendrauja, nes trūksta ryšio. Tačiau mano tarnystės metu ne vienas žmogus patyrė atsivertimą ir išgyveno savo sielos virsmą. Tai buvo ne paviršiniai dalykai, o ilgi pokalbiai, išpažintys. Kai kurie pasikrikštijo, priėmė Pirmąją Komuniją, Sutvirtinimo sakramentą. Keli iš jų dabar yra išėję į laisvę.

Jeigu ne tikėjimas, tai kiek esama kalėjimų sistema yra tinkama vieta pasimokyti iš savo klaidų, pasikeisti ir kurti gyvenimą iš naujo? Žinau, kad teiginį, jog žmogus negali keistis, laikote mitu.

Nors dabar nebesu kapelionas, bet palaikau ryšį su kaliniais ir girdžiu jų pasakojimus. Kalėjimų sistema, švelniau pasakius, nėra tobula. Estijoje dar 1999 metais neliko pataisos namų, juos pakeitė kamerinė sistema. Tai reiškia, kad kaliniai sėdi kameroje po vieną, du ar tris – ne daugiau. Tada jau galima tikėtis kažkokio pokyčio. Lietuvoje iki šiol didžioji dauguma nuteistųjų gyvena barakų sistemoje – choru, po 20–30 vyrų vienoje vietoje. Išliko sovietinė lagerinė sistema, kartu su kalėjimo kultūra, kurią labai sunku išnaikinti, kada žmonės gyvena ir dirba kartu, turi pareikšti savo teises, negali būti nustumtas nuo „hierarchijos“. Kol ši sistema gyvuos, nežinau, kada tai baigsis.

Neseniai kažkuris politikas prasitarė apie būtiną kalėjimų renovaciją. Jis buvo aprėktas. Ne visi suvokia, kad požiūris į kalinį rodo požiūrį į žmogų apskritai. Yra labai gerų pareigūnų, savanorių, vadovų, bet sisteminis požiūris yra klaidingas. Mažai kas pasikeitė ir visuomenės sąmonės bei stereotipų lygmenyje. Nors, reikia pripažinti, dabar geriau nei 1990 metais.

Sielovada tęsiasi ne tik žmogui kalint, bet ir išėjus į laisvę. Kokios tada pagalbos žmogui reikia labiausiai?

Didžiausia pagalba yra gyvenamasis plotas ir darbas. Mano laikais praktiškai niekas tuo nesirūpino. Taip, buvo reabilitacijos tarnyba, savanoriškos organizacijos, Lietuvos kalinių globos draugija, „Caritas“, mūsų Bažnyčia, bet valstybiniu lygiu daroma mažai.

Pirmiausia, kodėl taip svarbu gyvenamasis plotas? Iš kalėjimo išėjęs žmogus nori pradėti naują gyvenimą, o ne tą, kurį gyveno anksčiau ir kas jį traukė žemyn. Konkretus pavyzdys: išleido žmogų į laisvę, davė kelionei 10 litų ir paaiškino, kaip nueiti iki troleibusų stotelės ir nuvažiuoti iki Kalinių globos draugijos.

Lukiškių kalėjimas. Austėjos Zovytės nuotrauka.

Žmogus Lukiškėse praleido 10 metų, bet Vilniaus jis absoliučiai nepripažįsta. Neaišku, ar kas nors jo laukia, ar draugijoje apskritai yra laisvas plotas dar vienam žmogui. Juk gali būti, kad nuvažiavęs jis nieko neras. Žmogus, apie kurį kalbu, kilęs iš provincijos, turi asocialią šeimą. Ačiū Dievui, kad jį globoja viena mūsų parapijietė, kuri lankėsi kalėjime. Vaikinas jaunas, apie 30 metų – praktiškai jį įsisūnijo.

Jis išėjo pro kalėjimo vartus ir nežino ką daryti, tik atsimena minėtos moters telefoną. Priėjo prie žmogaus, paprašė duoti telefoną vienam skambučiui. Duoda jam telefoną, o jis, matydamas išmanųjį telefoną pirmą kartą, supranta, kad nemoka juo naudotis. Paprašė surinkti numerį ir, ačiū Dievui, prisiskambino. Moteris dirbo netoli Lukiškių, todėl greitai atvažiavo ir jį išsivežė. Dabar jis turi žmoną, vaiką, savo verslą. Istorija baigėsi gražiai, bet tik todėl, kad turėjo žmogų, kuriam jis rūpėjo.

Ne visiems taip pasiseka...

Ne visiems. Savo akimis mačiau ir kitą istoriją – pro vartus išleidžia kalinį, prie jo privažiuoja mašina. Išlipa jo kompanija: atitinkami pasisveikinimai, apsikabinimai, įteikiamas butelis. Jis įvirsta į mašiną ir išvažiuoja į savo buvusį gyvenimą. Finalo nežinau, bet galiu įsivaizduoti, kaip viskas baigėsi.

Tai ir yra priežastis, kodėl didelis procentas žmonių tampa recidyvistais, nepaisant to, kad puikiai žino, kaip atrodo gyvenimas kalėjime?

Jeigu resocializacijos etapas nėra organizuojamas valstybės mastu, tai ko mes galime tikėtis? Žmogų reikia lydėti konkrečiais žingsniais per bazinius dalykus – apgyvendinimą ir darbą. Jeigu to nėra – jis grįžta ten, iš kur atėjo.

Tuo labiau, kad tie draugeliai iš senųjų kompanijų tik to ir laukia. Pažįstu keturis į laisvę išėjusius, visiems jiems pasisekė sutikti žmones, kurie jiems padėjo.

2004 metais profesorė Ainė Ramonaitė parašė puikią knygą apie Lietuvos visuomenės politinę anatomiją. Remdamasi moksliniais tyrimais ir savomis įžvalgomis ji nustatė, kad Lietuvos visuomenės dauguma yra linkusi į autoritarizmą, vyrauja tam tikras nebrandumas. Ką tai reiškia? Kad yra teisūs ir neteisūs. Mano kompanija, kuri turi turėti valdžią, ir tie užribyje.

Su vienu jų tapome draugais, susitinkame kartą į mėnesį. Metus pragyveno Pakutuvėnų vienuolyne, po to grįžo pas geriančius tėvus, į seną aplinką. Gerai, kad jis buvo pasiryžęs ir atsilaukė, nors galėjo būti kitaip. Dabar turi savo namelį, darbą, žmoną, laukiasi vaikelio. Labai tikiuosi, kad jis gims sveikas.

Nors sakėte, kad mūsų visuomenė resocializacijos klausimu atvirėja, vis tik stereotipų ir neigiamų nuostatų išlieka daug. Kodėl esame linkę taip lengvai nuteisti ir sunkiai atleisti?

Kita puiki knyga – istorijos daktaro Mariaus Ėmužio „Šeimininkas ir jo dvariškiai“. Knyga yra apie Antaną Sniečką, valdžiusį Lietuvą 30 metų. Jis pragyveno ir Staliną, ir Chruščiovą, o prie Brežnevo mirė. Kodėl aš apie jį kalbu? Todėl, kad Sniečkus sugebėjo sukurti tokį stiprų palaikantį nomenklatūrinį tinklą, tarsi klaną, kurio net Maskva negalėjo pajudinti.

Pastebiu, kad jeigu artimoje aplinkoje niekas nepateko į kalėjimą, tai dažnai į kalinius žiūrima kaip į žmogėdras ir stebisi, kad jie drįsta reikalauti teisių. Žiniasklaidoje taip pat galima rasti tokių įvardijimų, kaip vampyras ir žmogžudys, kuris kreipėsi į Strasbūro teismą. Mūsų žmonės kažkodėl nevertina laisvės kaip duotybės. Jie sako: jeigu kalėjimai tokie, kaip Švedijoje, tai gyvenčiau ir žvangčiau. Sanatorija, ne kalėjimas. O kad tau atimta laisvė – nereiškia nieko, nulis.

Įdomu stebėti, kaip viskas radikaliai pasikeičia, kai, neduok Dieve, žmogaus giminaitis ar draugas dėl kažkokių priežasčių patenka į kalėjimą. Iš arti pamatęs situaciją, pats pradeda kalbėti apie teises, kad kalėjimas yra baisu ir reikia kažką daryti. Mano išvada tokia: mums reikia daugiau žmogiškumo, supratimo ir mažiau skaldymo, kad mes esame geri, o tie už grotų – blogi.

Autorė Austėja Zovytė

Beveik du dešimtmečius kalėjime praleidęs nuteistas: „Turi sudužti ir pripažinti, kad esi nulis“

„Tuo metu mano požiūris į gyvenimą buvo iškreiptas, maniau, kad bendraamžių supratimą ir pagarbą galiu įgyti pinigais arba jėga“, – sako beveik 18 metų kalėjime su pertraukomis praleidęs Vitalijus (vardas pakeistas – aut. past.).

Šiandien pašnekovas kardinaliai kitoks – jis turi žmoną, dukrą, sėkmingą darbą, o prasmę gyvenime atrado savanoriaudamas kalėjime. Už grotų pirmą kartą patekęs 1993-aisiais, Vitalijus nepabijojo dar kartą žengti į kalėjimą ir gyvenimą pakeitęs iš pagrindų grįžo padėti likimo broliams ir sesėms.

„Matyt, mano gyvenime turėjo būti toks gyvenimo etapas, nes jeigu neturėčiau tokios nemalonios patirties, aš negalėčiau būti empatiškas dabartinių žmonių, kuriems padedu, atžvilgiu“, – pabrėžia jis.

Vis tik situaciją iš abiejų barikadų pusių matęs Vitalijus skeptiškas resocializacijos proceso įkalinimo įstaigose atžvilgiu – jis tikina, kad kalėjimai keičiasi lėtai, o bausmę atlikę nuteistieji išėję į laisvę susiduria ne tik su praktinėmis problemomis, tačiau ir visuomenės stigma.

Šiandien Jūsų gyvenimas kardinaliai kitoks – turite šeimą, darbą, savanoriaujate. Kaip žvelgiate į savo praeitį? Kaip prisimenate dienas kalėjime?

Viskas prasidėjo nuo paauglystės, kai man buvo apie 15 metų. Manau, kad neteisingai susiformavusios vertybės, iškreiptas supratimas, kas yra gerai, o kas blogai, ir krūva kompleksų, nepasitikėjimas savimi ir maža savivertė lėmė visas problemas. Tuo metu mano požiūris į gyvenimą buvo iškreiptas, maniau, kad bendraamžių supratimą ir pagarbą galiu įgyti pinigais arba jėga.

Todėl pradėjau lankyti imtynes, pajutau, kad galima įsitvirtinti fiziškai. Mano broliai turėjo nemažai pinigų, tad pradėjau iš brolių vagiliauti. Taip ir prasidėjo mano kelias į kalėjimą. Vis tik smurtinis nusikaltimas buvo vienas – grupinis plėšimas, o daugiausia teistas esu už vagystes.

Kaip atrodė pirmosios dienos už grotų? Sunkiau buvo fiziškai ar psichologiškai?

Kadangi sėdau nepilnametis, tai apie dvi savaites buvau fiziškai įsitempęs. Tačiau po mėnesio tu susikuri aplinką, kuri tau palanki, ir kalėjimas neatbaido, nes turi savotišką savo pasaulį.

Ar už grotų Jūsų neišgąsdino nuteistųjų nerašytos taisyklės ir subkultūra?

Subkultūra buvo žiauri. Pavyzdžiui, jei žmogus lėtesnis, ramesnis, jo niekas nepalaikydavo, ko pasekoje jis gaudavo mažiau rūkyti bei valgyti. Buvo sakoma: arba žmogus sėdi ant tų pačių pažiūrų, arba mes jam sakome, jog susirastų savo kompaniją. Savo taip vadinamiems draugams sakydavau, kad aš niekada netapsiu „kalinuku“ iš kalinio, nes kiti tada mane žemins. Aš sugebėjau išgyventi kalėjime, man nereikėdavo naudoti smurto. O dauguma įsitvirtindavo fiziškai atrodydami stiprūs ir smurtaudami psichologiškai.

Ar kalėjimas Jūsų požiūriu yra vieta, kurioje asmuo gali keisti savo elgesį?

Būdamas 18 metų Pravieniškių kalėjime pirmą kartą pabandžiau narkotikų, jie nuo pirmojo karto man patiko. Po to buvo pertrauka, nes nepapuldavau į tokią vartojančią kompaniją, tačiau apie 12 metų narkotikus vartojau reguliariai. Po dešimtmečio susipažinau su vartojančia mergina ir pradėjau vartoti intensyviai. Pasąmonėje man buvo užkoduota, kad narkotikai man patinka, o mūsų žargone sakoma – adata moka laukti. Tai 12 metų ji laukė manęs intensyviai ir pastūmėjo daryti nusikaltimus, kad gaučiau dozę. Ilgiausias laikotarpis laisvėje būdavo 5–6 mėnesiai ir vėl atgal sugrįždavau.

Apie resocializaciją kalėjime net neverta kalbėti, kai yra legalizuotas metadonas. Aš ir pats vartodamas heroiną bei amfetaminą prie to pačio metadono leisdavausi. Kai į kalėjimą ateina narkomanas, jis pasako, kad turi priklausomybę ir gali gauti metadono, o jeigu pats nevalo, jis gali jį platinti tiems, kas vartoja.

Tikiu, kad esate gerai permąstęs šį savo gyvenimo etapą. Kaip manote, kodėl vartojote narkotikus?

Vartodavau dėl to, kad negalėjau susitvarkyti su vidiniais jausmais – baime, nepasitikėjimu. Tačiau tai nereiškia, kad

Kalėjimas. BNS nuotrauka.

žmonės vartoja iš blogo gyvenimo, kiti atvirkščiai pradeda vartoti, kada yra visa ko perteklius. Visų pirma tokie žmonės nemoka susitvarkyti su jausmais. Antra, jie neturi vertybių ir konkretaus tikslo.

Priklausomybė tai jausmų liga, nes pradžioje tu vartoji dėl kažko. Tarkime, prasileidi kažkurioje gyvenimo srityje, o po to ateina savigrauža, kurią bandai numalšinti, kiek vėliau prasideda fizinė abstinencija. Tu vartoji dėl to, kad negali ryte normaliai atsikelti ir pavalgyti, nėra apetito. Tau paleidžia vidurius, suprakaituoja, tau suka kaulus, todėl turi gauti dozę.

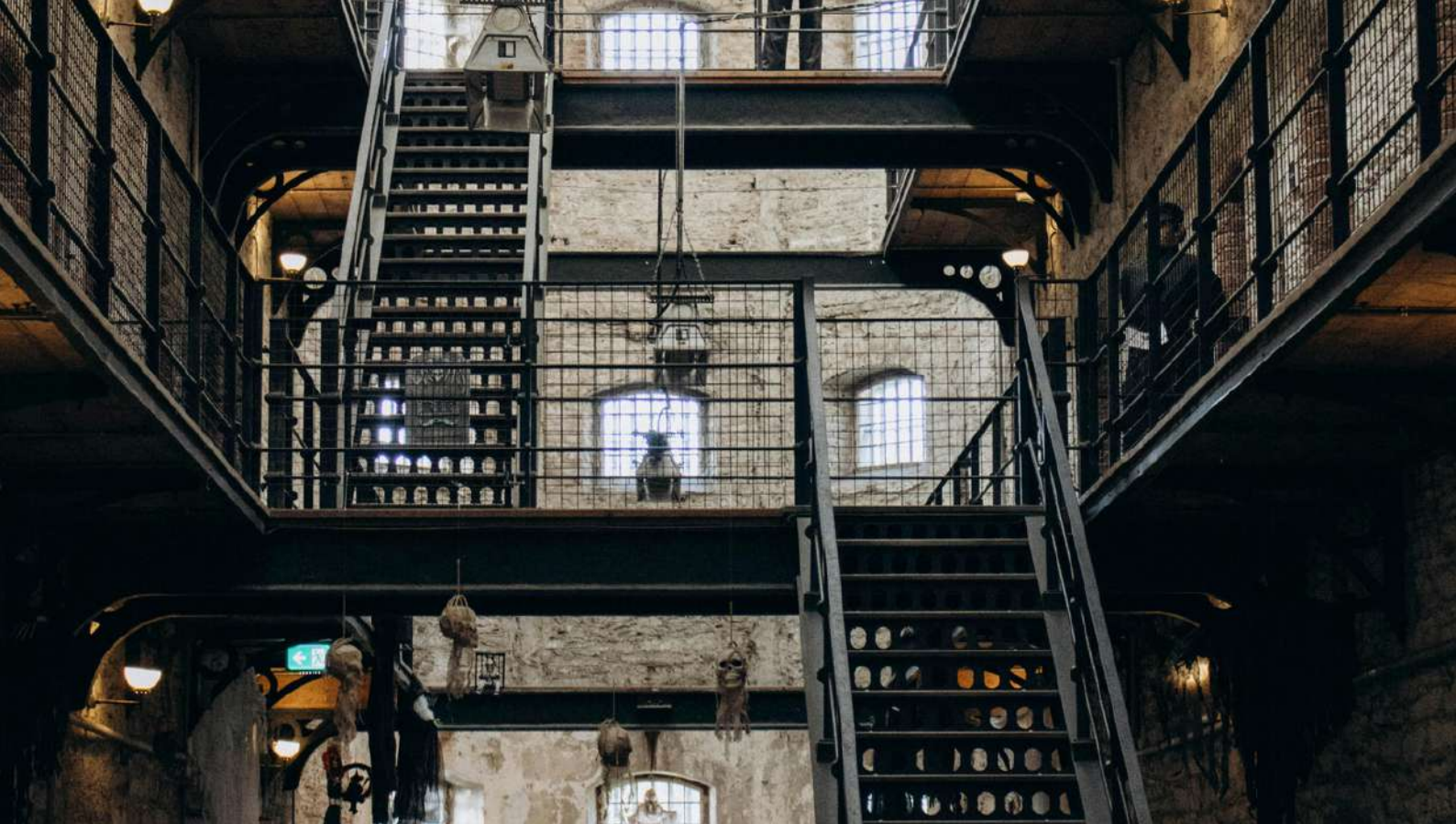
Vienintelis dalykas, kuris mane išgelbėjo, tai Viešpats, panaudojęs mano žmoną. Kai išeidinėjavau iš įkalinimo įstaigos, mačiau vartus ir galvoje sukosi mintis, jog dabar pasiimsiu ketamino ir laisvo elgesio moterį. Bet dar būdamas įkalinimo įstaigoje, aš buvau išbandęs reabilitaciją, kurioje sutikau psichologą ir jis man patarė apsilankyti reabilitacijos centre Prienų rajone. Aš ten nuvažiavau, taip ir prasidėjo mano kelias sveikimo link. Susipažinau su krikščioniška moterimi – savo dabartine žmona. Turėjau iš naujo save statyti, o kartu ir laužyti daugelyje sričių.

Ar buvote pakankamai užimtas bei turėjote sąlygas dirbti?

Apie kažkokį kitokį nuteistųjų užimtumą tais laikais kalbos nebuvo. Privalomas buvo tik fizinis darbas ir jeigu jo atsisakai, tave bausdavo įkalinimu karceryje. Be fizinio darbo, aš dirbdavau ir kaip rašytojas, rengdavau straipsnius į laikraščio „Lietuvos rytas“ priedą – „Gyvenimo būdas“, vėliau į „Ekstra mergina“ ir gaudavau už tai honorarus. Patys tekstai buvo atbaidančio pobūdžio, skatino nevartoti narkotikų.

„Privalomas buvo tik fizinis darbas ir jeigu jo atsisakai, tave bausdavo įkalinimu karceryje.“

Be kita ko, kalėjime aš labai daug skaitydavau. Maniau, kad jeigu sėdėdamas nieko nedarysiu, aš tikrai išėjęs bijosiu per žalią šviesoforo signalą pereiti. Apskritai kalėjime yra ta kategorija

Kalėjimas. Pexels nuotrauka.

kuri geria *čefyrą* ir rūko arbatą, cigaretes bei guli ant lovos, vėliau pavalgo ir vėl tas pats. Tačiau yra ir kita kategorija, pavyzdžiui, mano pažįstamas per 10 metų įkalinimo įstaigoje baigė aukštąją, o dabar yra geras programuotojas.

Ar manote, kad Jūsų asmenybei keistis padėjo būtent rašymas?

Tekstų rašymas man labai padėdavo. Tai buvo saviraiškos forma, nes jeigu palyginčiau savo bendravimo įgūdžius dabar ir paauglystėje, tai jie skiriasi kaip diena ir naktis, aš kompleksuodavau, aš nepasitikėdavau savimi, o dabar turiu savivertę.

Manau, kad pasikeičiau per rašymą, o tai daryti man patiko visada. Man rašymas buvo terapija, tai darydavau vakarais, kada jau kalėjime ramu, mane tai gydė. Padėdavau ir kitiems kurti laiškus. Taip pat padėjo ir knygos – kalėjime perskaičiau Nikolajaus Gogolio „Negyvos sielos“, Fiodoro Dostojevskio „Broliai Karamazovai“, Sergėjaus Lazarevo „Karmos diagnostiką“.

O kuriuo metu Jūsų gyvenime atsirado tikėjimas?

Dievas jau kalėjime darė savo darbą, nes mane patalpino į tokį kambarį, kur trys žmonės įtikėjo Viešpačiu. Jie skaitė Šventąjį Raštą ir man skelbė Dievo žodį. Tačiau aš vis dar buvau kietaširdis. Tačiau kaip ir minėjau, vėliau susipažinau su žmona, o ji pakvietė į pasimatymą bei Bažnyčią. Šiuo metu esu aktyvus protestantų Bažnyčios narys.

Kalėjime su pertraukomis praleidote beveik du dešimtmečius, tad ar ši vieta gali padėti žmogui?

Kalėjimas, kuris žmogui padeda keistis – neįmanoma misija. Manau, kad iš šimto žmonių kalėjime tik kokie dešimt elgiasi nuoširdžiai.

Kita dalis yra priversta taip elgtis, kad išgyventų. Jiems nėra suteikiama visiška pasirinkimo laisvė vykdant resocializacijos programas. Taip, šiuo metu atsiranda vis daugiau organizacijų, kurios nori padėti nuteistiesiems, bet ta stigma jų atžvilgiu yra iki šiol. Išėjus į laisvę labai sunku priprasti prie paprastų dalykų ir adaptuotis. Kalėjimas nepadeda keistis, nes ten ir toliau yra narkotikai, o dabar dar baisiau, nes, kaip ir minėjau, yra legalizuotas metadonas. Nuo jo abstinencija daug sunkesnė, jeigu staigiai jį nutrauki, bus siaubinga.

O Jūs gailitės tų praleistų metų už grotų?

Matyt, mano gyvenime turėjo būti toks gyvenimo etapas, nes jeigu neturėčiau tokios nemalonios patirties, aš negalėčiau būti empatiškas dabartinių žmonių, kuriems padedu, atžvilgiu. Geriausia patirtis ta, kurią tu praktiškai esi išgyvenęs, kai tos problemos, kurias padedi spręsti, tave patį laužė. Tai, kas dabar vyksta mano gyvenime, aš laikau Dievo malone, nes gavau galimybę gyventi ir dar padėti kitiems.

Tam tikrų momentų gailiuosi, pavyzdžiui, paauglystės, kurios jau nebesusigrąžinsi, bet aš suprantu, kad to, ką dabar darau, negalėčiau daryti, jeigu nebūtų tos skaudžios praeities. Padėdamas kitiems, aš ir sau padedu, nes kitaip neįsivaizduoju savęs. Kalėjime buvo kitos vertybės, dabar jos pasikeitusios, gyvenimas parodė, kad man reikėjo pradėti mokytis nuo paprastų dalykų. Jeigu žmogus nori, jis turi visas galimybes keistis išėjęs į laisvę, bet svarbiausia yra noras. Pats pokyčių laikotarpis yra labai skausmingas procesas, nes reikia nuolankumo – turi suduoti ir pripažinti, jog esi nulis.

Autorius Vakarivs Vingilis

PUSIAUKELĖS NAMAI

Atkurti socialiniai įgūdžiai, bendruomenių protestai ir apykojų dilema

Pusiaukelės namai – tarpinė stotelė tarp įkalinimo įstaigos ir laisvės. Svarbiausias įstaigos tikslas yra palengvinti integraciją žmonių, baigiančių atlikti bausmę, ir padėti greičiau prisitaikyti prie gyvenimo laisvėje. Lietuvos ir kitų Europos šalių praktika rodo, kad toks procesas ilgainiui sumažina pakartotinio nusikalstamumo tikimybę.

Nuteistųjų pusiaukelės namų institutas į Lietuvos bausmių vykdymo sistemą pradėtas diegti 2016 metais, šiandien veikia 9 pusiaukelės namai: Vilniuje, Alytuje, Marijampolėje, Pravieniškėse, Panevėžyje, Šiauliuose, Tauragėje, Plungėje ir Kaune. Kalėjimų tarnybos pateiktais duomenimis, 2025-ųjų lapkritį pusiaukelės namuose bausmę atliko 170 nuteistųjų (2016 metais – 20).

Pusiaukelės namuose gyvena nuteistieji, kurie per ilgą kalėjimo laiką prarado svarbius socialinius įgūdžius ir atitinka reikalingus kriterijus: atliko ne mažiau nei ketvirtadalį bausmės, iki galimo paleidimo liko ne daugiau kaip dveji metai, nusikalstamo elgesio rizika yra žema, neturi drausminių ar administracinių nuobaudų, užsiima darbine veikla.

Visi gyventojai privalo įsidarbinti per vieną mėnesį nuo atvykimo, taip pat pasirūpinti maistu, drabužiais, avalyne, higienos priemonėmis. Lietuvos kalėjimų tarnybos statistika rodo, kad per pusiaukelės namus į visuomenę grįžusių asmenų nedarbo lygis yra apie 6 procentus. Palyginimui, laisvės atėmimo bausmę griežtesnio režimo įstaigose atlikusių žmonių nedarbo lygis – net 49 procentai.

Nors pusiaukelės namuose kalintys asmenys gali važiuoti į darbą, o savaitgaliais grįžti į namus, vis dėlto taikomi tam tikri ribojimai: privaloma atvykti ir išvykti nurodytu laiku, vyksta kasdienės blaivumo tikrinimo procedūros, galioja 0 promilių taisyklė, atliekami šlapimo tyrimai dėl narkotinių medžiagų vartojimo, nuolat budi pareigūnai, o patalpas ir teritoriją stebi vaizdo kameros. Asmuo gali būti iškeliamas iš pusiaukelės namų, jei nedirba, nesimoko arba nesilaiko nustatytos darbotvarkės.

Kuo ilgiau atliekama bausmė, tuo didesnė recidyvo rizika

Išėjusiems iš įkalinimo įstaigų pirmieji gyvenimo metai laisvėje yra vienas kritiškiausių laikotarpių. Ilgai skelbta, kad 62 proc. bausmę atlikusių žmonių vėl prasikalsta. Lietuvos kalėjimų tarnybos Resocializacijos skyriaus vyriausioji specialistė, teisės psichologė LIUBOVĖ JARUTIENĖ sako, kad ši statistika nėra tiksli.

„Procentas priklauso nuo to, kaip žmogus išeina iš įkalinimo įstaigos ir ar sulaukia bausmės pabaigos. Tad dvejų metų laikotarpiui tenka 40 procentų. Skiriasi vyrų ir moterų rodikliai, pastarųjų – mažesnis. Jeigu žmogus paleidžiamas lygtinai, tuomet recidyvo rodikliai sumažėja dar labiau“, – aiškina specialistė.

Kuo ilgiau žmogus atlieka bausmę, tuo labiau didėja rizika, kad jis nusikals dar kartą. Ilgalais įkalinimas silpnina socialinius įgūdžius, žmogus praranda ryšį su darbo rinka, o kai kurie netenka ir artimųjų – svarbaus paramos šaltinio grįžus į laisvę.

„Dažnai bausmės pabaiga ir laukiama, ir nelaukiama. Kartais prieš lygtinį paleidimą matome atkrytį, neigiamą elgesio pokytį, nes žmogus supranta, kad nuo šiol reikės būti savarankiškam ir atsakingam už savo gyvenimą. Jam gali būti sunku susigaudyti pasikeitusiame pasaulyje, kuriame atsirado vilniečio kortelės, mobilieji telefonai ir kitos technologijos“, – teigia L. Jarutienė.

Lietuvos kalėjimų tarnybos specialistai sako pastebintys teigiamas pusiaukelės namuose atliekančiųjų elgesio permainas: sumažėja nusikalstamo elgesio rizika, daugėja nuteistųjų, galinčių grįžti į laisvę lygtinai, gerėja integravimosi į visuomenę kokybė, įsitraukimas į darbo rinką ir gyvenimo sąlygos, sustiprėja ryšiai su artimaisiais.

„Nuteistieji tampa daug savarankiškesni. Ypač vyrams sudėtinga pripažinti, kad ko nors nežino, nemoka, juo labiau prašyti specialisto pagalbos. Prieš atsiduriant atviro tipo namuose žmogui gali atrodyti, kad su viskuo susitvarkys, tačiau ilgainiui pamato, jog sunkiai klostosi santykiai su žmonėmis, sudėtinga planuoti laiką, valdyti finansus“, – teigia teisės psichologė.

Pusiaukelės namai bendruomenėse

Kad ir kokia efektyvi resocializacijos priemonė būtų pusiaukelės namai, ši tema vis dar kelia daug prieštara. Prieš dvejus metus, Domeikavos seniūnijoje rengiantis atidaryti pusiaukelės namus, aktyviai priešinosi vietiniai – rengė ne vieną protesto akciją, dėl veiklos teisėtumo kreipėsi į teismą, tačiau skundas buvo atmetas.

Domeikavos gyventojai skundėsi, kad trūksta Lietuvos kalėjimų tarnybos komunikacijos. Galiausiai abi pusės pasiekė bendrą nutarimą – atsisakyta įkurti probacijos tarnybą, palikti tik pusiaukelės namai, apribotas gyventojų skaičius ir jų profilis.

„Įprastai pirmumo teisę turi asmenys, nuteisti už sunkius nusikaltimus – nužudymus, veikas prieš mažamečius. Teisingumo ministerija išgirdo mūsų balsą ir pakoregavo, kad čia gyventų už narkotines medžiagas ir finansinius nusikaltimus teisti žmonės“, – pasakoja Domeikavos seniūnaitė RIMA STABRAUSKIENĖ.

Psichologė Liubovė Jarutienė, BNS nuotrauka.

Docentas, dr. Simonas Nikartas. Kosto Kajėno nuotrauka.

Domeikavos seniūnaitė Rima Stabrauskienė. Asmeninio archyvo nuotrauka.

Bendruomenės nepritarimo sulaukė ir Plungės pusiaukelės namų įkūrimas. „Kai nepadėjo protestai, vietiniai sugalvojo intriga: kažkas kažką pavogė, todėl parašė pareiškimą policijai, kad tai padarė pusiaukelės namų gyventojai. Policija savo ruožtu atsakė: „Kaip jie galėjo tai padaryti, jeigu nė vienas dar negyvena?“ – pasakoja Plungės pusiaukelės namų gyventojas Ramūnas (vardas pakeistas).

Praėjus metams po atidarymo, Ramūnas tikina, kad santykiai su vietiniais pagerėjo. „Žmonės pamatė, kad niekas su kirviais pro langais nešokinėja. Kalbu ciniškai, bet jie galvojo, kad čia gyvens neperfiltruoti, neatrinkti, nemotyvuoti kaliniai. Nors visi gyventojai motyvuoti grįžti į laisvę, o neadekvačių niekas neišleidžia.“

„Pradžioje pro šalį eidami žmonės į tą pastatą žiūrėjo iš padilbų, bet dabar viskas gerai. Atvažiavus į polikliniką [JR2] vietiniai taksistai vis paklausia, kaip mes ten gyvename, ar nieko netrūksta. Kai buvo sugedusi mašina – privežė dalių. Jiems įdomu, kiek čia gyventojų, kaip viskas vyksta, kaip išleidžia į darbus“, – patirtimi dalijasi Ramūnas.

Nuteistasis tiki, kad neigiamas požiūris keičiasi tik įgavus daugiau žinių ir artimiau susipažinus su gąsdinančių sritimi. „Mūsų socialinė darbuotoja sakė, kad eidama tamsoje per miestelį jaučiasi nesaugiau, negu būdama viena pusiaukelėje. Žmogus bijo, kai kažko nėra čiupinėjęs, viskas priklauso nuo žinojimo.“

Pasikeitusi saugumo situacija

Dabar Domeikavos pusiaukelės namuose gyvena 12 nuteistųjų. Nors tiesioginių konfliktų nekyla, rajono seniūnaitė teigia, kad saugumo situacija pasikeitė. „Anksčiau nusikalstamų veikų nebuvo, o dabar skaičius padidėjo 300 kartų. Tai yra smulkios vagystės, daugiausia iš parduotuvių.“

„Esu gydytoja ir moku skaityti mokslinius straipsnius. Viename jų aprašytas šešių pusiaukelės namų Vankuveryje tyrimas ir nustatyta, kad statistiškai 3 kilometrų spinduliu aplink pusiaukelės namus padidėja būtent smulkių vagysčių iš sandėliukų, automobilių, kiemų skaičius“, – tikina R. Stabrauskienė.

Tiesa, moteris įtaria, kad nusikaltimų skaičius didėja ne dėl pačių nuteistųjų, o dėl juos lankančių asmenų.

„Jie atvažiuoja aplankyti kalinio ir vykdo nusikalstamas veikas. Pastebėjome, kad taip ir yra – stovėdavo automobiliai su įjungtais žibintais ir neaišku, ką veikdavo, gal narkotikus platino. Kreipėmės į Kauno rajono savivaldybę, kad sudėtų kameras, įrengtų apšvietimą. Įtartini automobiliai dingę iš karto“, – pasakoja ji.

Komentuodamas išaugusį nusikaltimų skaičių Domeikavoje, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Kriminologijos katedros docentas dr. SIMONAS NIKARTAS teigia, kad nusikaltimų padaugėjo, tačiau dėl kitos priežasties.

„Žmonės pamatė, kad niekas su kirviais pro langais nešokinėja.“

„Mano kriminologijos studentės atliko registruotų nusikaltimų žemėlapių analizę Domeikavoje ir išsiaiškino, kad nusikaltimų skaičius padidėjo, nes buvo atidaryta nauja „lki“ parduotuvė. Kur parduotuvė, ten automatiškai auga vagysčių skaičius, nes žmonės vagia, apsauga kreipiasi į policiją ir nusikaltimai registruojami. Manipuliuojama duomenimis nežinant jų šaltinio, kartu kaltinami ir stigmatizuojami žmonės.“

Resocializacijos specialistas sako, kad svarbiausia pusiaukelės namų problema kyla ne dėl gyventojų nepriėmimo, bet nepatinkančios pastato vietos.

„Natūralu, kad priemiesčių bendruomenėse žmonės prisirišę prie savo gyvenamosios socialinės aplinkos, ją sieja su ramybe, todėl priešinsis bet kokiai institucinei ar verslo intervencijai. O jeigu dar siejama su nuteistaisiais – įsivelia įvairių stereotipų. Reikia ne gyventojus kaltinti, bet nusteigti tokių įstaigų bendruomenėse“, – sako S. Nikartas.

Elektroninis stebėjimas riboja žmogaus laisvę

Pagal atviro tipo įkalinimo įstaigos nuostatus, pirmąjį mėnesį visi nuteistieji dėvi elektronines stebėjimo priemones – apykojes.

Vėliau, atsižvelgiant į rizikas, vertinamas apykojės dėvėjimo poreikis ilgesniam terminui.

Domeikavoje bendruomenės gyventojai, baimindamiesi dėl savo saugumo, reikalauja, kad kalintieji elektroninio stebėjimo prietaisą nešiotų visą laiką. „Suprantu, kad nuteistieji to nenori, bet jie nėra šventieji ir pūkuoti“, – sakė R. Stabrauskienė.

Resocializacijos specialistas S. Nikartas į elektroninį stebėjimą žiūri neigiamai. Pasak jo, apykojės nešiojimas turėtų būti sprendžiamas pagal individualius atvejus, laikantis proporcingumo principų.

„Elektroninio stebėjimo reikėtų tada, kai, pavyzdžiui, žmogus nusikalstamas veikas vykdo naktį arba tai susiję su judėjimu: vagystės, viešosios tvarkos pažeidimai, muštynės. Tačiau kai žmogus kali už finansinius nusikaltimus – tokia kontrolė nedaro jokios įtakos ir yra perteklinė.“

Tyrimų duomenimis, elektroninis stebėjimas riboja žmogaus laisvę, trikdo šeimos gyvenimą, stigmatizuoja, sukelia gėdos jausmą, apsunkina įsidarbinimą. „Tokia priemonė prieštarauja resocializacijos tikslui – integruotis į visuomenę. Nors tais atvejais, kai žmogus yra pavojingas, tai mažesnė blogybė negu įkalinimas“, – teigia S. Nikartas.

Tai, kad tarpinės stotelės modelis yra efektyvus, įrodo statistiniai rodikliai. Kalėjimų tarnybos duomenimis, iš daugiau nei 400 žmonių, kurie nuo pusiaukelės namų resocializacijos modelio taikymo pradžios juose pabaigė savo bausmės laiką, tik 33 (apie 8 proc.) buvo patraukti atsakomybėn už naujai įvykdytus nusikaltimus. 93 proc. jų nusikaltimų – nesunkūs arba apysunkiai. Pavyzdžiui, vairavimas apsvaigus nuo alkoholio ar neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis.

„VĖL DARYS TĄ PATĮ“.

Kodėl buvusiems kaliniams sunku grįžti į darbo rinką?

Sėkmingas asmenų, išėjusių iš įkalinimo įstaigų, įdarbinimas yra viena pagrindinių sąlygų, leidžiančių užkirsti kelią pakartotiniam nusikalstamumui ir užtikrinti jų socialinę gerovę. Ir nors valstybė teigia dedanti daug pastangų bei turinti patvirtintą paleidžiamų asmenų integracijos tvarkos aprašą, praktinė resocializacija daugelio į laisvę išėjusių žmonių yra prilyginama sudėtingam kliūčių ruožui.

Kaip kalbėjo šio straipsnio pašnekovai, nuteistųjų integracija į darbo rinką yra trukdoma trijų pagrindinių faktorių grupių: socialinės stigmos, įgūdžių trūkumo ir finansinės naštos.

Įdarbintų asmenų procentas rodo teigiamą pokytį

Oficiali Užimtumo tarnybos (UT) statistika atskleidžia dvejopą paveikslą. Per 2023–2024 m. laikotarpį bendras asmenų, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų ir įsiregistravusių bedarbiais, skaičius sumažėjo beveik perpus (nuo 490 asmenų 2023 m. iki 280 asmenų 2024 m.).

Taip pat matomas įdarbinimo rodiklių pagerėjimas: 2023 m. įdarbinta 48,8 proc. įregistruotųjų, o 2024 m. – net 72,5 % įregistruotųjų. Naujausi 2025 metų sausio–spalio mėnesių duomenys rodo, kad sėkmės procentas išlieka aukštas, tačiau ne aukštesnis, nei praėjusių metų – 61,2 proc. Be to, du iš trijų įsidarbinusių asmenų darbą randa per trumpesnį nei 6 mėnesių laikotarpį. Tai rodo, kad aktyvios darbo rinkos paramos priemonės duoda apčiuopiamų rezultatų, tačiau tai nepaneigia fakto, jog įsidarbinti pavyksta ne visiems.

Išankstinės nuostatos išlieka didele problema

Nepaisant sėkmingų statistinių rodiklių, pagrindinis integracijos iššūkis, kaip teigia Užimtumo tarnybos vadovė INGA BALNANOSIENĖ, išlieka darbdavių neryžtingumas. „Tai susiję su kvalifikacija, darbo patirtimi, tačiau neretai tai yra susiję ir su baime, kad šių bendradarbių nepageidauja kolektyvas ir juos integruoti įmonėse tampa sudėtinga“, – komentuoja ji. Ši baimė glaudžiai siejasi ir su visuomenės nuostatomis.

Visuomenėje vis dar gajus stereotipinis požiūris, kuris kliudo buvusiems kaliniams ne tik saugiai integruotis, bet ir susirasti stabilų, legalų pajamų šaltinį. Socialinio „Chata“ hostelio, teikiančio paramą pažeidžiamoms grupėms, socialinė darbuotoja INGA ANTANAVIČIŪTĖ teigia, jog nuostata, kad žmogus „vėl darys tą patį“ arba „vėl bus problemų“, yra didžiausias iššūkis.

„Aš pati visada bandau kalbėti su darbdaviu, kai jaučiu, kad jis turi išankstinę nuostatą, ir prašau pastebėti, kad žmogus pasikeitė, kad mes dirbome ir vis dar dirbame su juo. Bandau sudaryti sąlygas, kad su darbdaviu galėtume kartu bendrauti, komunikuoti ir padėti tam žmogui tapti visaverčiu mūsų visuomenės nariu, kuris sąžiningai dirbtų ir mokėtų mokesčius. Taip mes ir mažiname kriminalinę veiką“, – sako socialinė darbuotoja.

„Mano guru“ vadovė Reda Sutkuvienė. Asmeninio archyvo nuotrauka.

Užimtumo tarnybos vadovė Inga Balnanosienė. ELTA nuotrauka.

I. Antanavičiūtė komentuoja, kad skaudžiausia yra tada, kai visuomenė nepriima žmogaus noro keistis: „Jeigu žmogus nori, eina, stengiasi nevertoti alkoholio ar psichoaktyvių medžiagų, gydos, bėga nuo senų draugų, o darbdavys pasako kategorišką „ne“... Apie ką mes kalbame, jei net psichiatras sugeba paklausti žmogaus, atėjusio išsirašyti vaistų: „Gal tau fentanilio išrašyti?“ Štai kokia nuostata į šiuos asmenis egzistuoja net tarp medicinos personalo“.

„Nuostata, kad žmogus „vėl darys tą patį“ arba „vėl bus problemų“, yra didžiausias iššūkis“, – I. Antanavičiūtė

Tam pritaria ir salotų baro, kuriame yra apmokomi ir įdarbinami priklausomi bei iš laisvės atėmimo įstaigų grįžę žmonės, „Mano Guru“ vadovė REDA SUTKUVIENĖ. „Tai neišvengiama – ne visi tave priims. Nuomonės ir požiūriai skiriasi: yra remiančių, palaikančių, bet yra ir tokių, kurie visiškai tave atstumia“.

Kadangi „Mano Guru“ yra kavinė, R. Sutkuvienė pastebi, kad pas juos nevaikšto tie, kuriems kriminalinė praeitis asocijuojasi su nesaugumu: „Jie stengiasi mūsų vengti“. Būtent dėl tokio atstūmimo, kaip teigia ji, asmenys susiduria su didelėmis baimėmis grįžti į visuomenę ir dažnai vėl atsiduria pažįstamoje aplinkoje, už grotų.

Šios stigmos pasekmė nėra tik psichologinė – ji reiškia ir automatinį atmetimą galimybei įsidarbinti pagal profesijas, kurios reikalauja didesnio pasitikėjimo.

Norėjęs anonimu likti asmuo, atlikęs laisvės atėmimo bausmę ir jau kelis metus grįžęs į visuomenę, dalinasi, jog į situaciją galima pažvelgti iš dviejų pusių: „Viena pusė – viskas gerai, lankai kursus, paskui seka probacija. Viskas čia tvarkoje. Bet kai kalbame apie kitą pusę – kai nori geresnio, švaresnio darbo... Nors pas tave su išsilavinimu viskas yra tvarkoje, bet tavo biografija yra šiek tiek pažeista dėl likusio teistumo – tai turi skaudžių pasekmių“.

Socialinė darbuotoja Inga Antanavičiūtė. Visiskirtingivisilygus.lt nuotrauka

„Carito“ centro vadovas Simon Schwartz. „Caritas“ nuotrauka.

Teistumas kelia rimtus išbandymus, o jo išnykimas – nėra trumpas procesas. I. Antanavičiūtė pabrėžia: „Kol teistumas neišnykęs, tol ši kliūtis išlieka. Pavyzdžiui, jei žmogus buvo įkalinamas 15 metų, teistumas išnyksta tik tuo atveju, jeigu jis per 15 metų nepadaro administracinių nusižengimų“.

Trūksta ne tik profesinių, bet ir socialinių įgūdžių

Didelę gyvenimo dalį praleidus nelaisvėje išryškėja esminis įgūdžių trūkumas, kuris sukuria didelę atskirtį tarp asmens noro dirbti ir realios galimybės išlikti darbo rinkoje.

„Carito“ nuteistųjų konsultavimo centro vadovas SIMONAS SCHWARZAS pažymi, kad be profesinių žinių, didžiausia kliūtis yra socialinių ir finansinių įgūdžių stygius. „Jie greitai įsikarščiuoja, yra linkę viską mesti arba kelti nereikalingus konfliktus darbo vietoje. Taip pat nežino, kaip tinkamai paskirstyti pajamas, todėl vis lieka be pinigų ir tada pradeda užsiimti nelegalia veikla“, – sako jis. S. Schwarzas taip pat pabrėžia, kad nors dalis asmenų darbą susiranda greitai, dėl nepakankamų emocijų ir finansų valdymo įgūdžių jį praranda dar greičiau.

Statistiniai duomenys patvirtina, kad daugiausia buvusių kalinių įsidarbina nekvalifikuotiems darbams, atspindint tiek darbdavių atvirumo ribotumą, tiek pačių asmenų turimą kvalifikaciją.

I. Antanavičiūtė pastebi, kad sudėtinga yra tiems asmenims, kurie, neturėdami vidurinio ar aukštojo išsilavinimo, sunkiai dirba fizinius darbus. Be to, ilgai išbuvus įkalinimo įstaigose, prarandami tam tikri profesiniai įgūdžiai, kuriuos vėliau sudėtinga atgauti.

„Jiems yra ypač sunku dirbti fizinius darbus. Be to, ilgai išbuvus įkalinimo įstaigose, prarandami tam tikri profesiniai įgūdžiai ir vėliau yra sudėtinga juos atgauti. Kai tokie asmenys suvokia, kad gali ir geba daugiau nei tik nešioti krovinius, jiems tampa labai sunku rasti norimą darbą“, – teigia ji.

Tai liudija ir R. Sutkuvienės mintys apie ankstyvosios priklausomybės pasekmes: „Isivaizduokite, žmogus pradeda vartoti narkotikus, tarkime, nuo dvylikos metų. Tai reiškia, jis dažniausiai neturi jokio išsilavinimo, neturi jokios profesinės kvalifikacijos. Taip pat neturi jokios darbinės patirties ar išvis supratimo apie darbą, nes jo gyvenimo būdas buvo visiškai kitoks“.

Salotų baro vadovė tiki, kad kalėjimas yra uždara aplinka, kurioje integruotis praktiškai yra neįmanoma, dėl ko išėjusiesiems yra itin sunku grįžti. „Yra išsivysčiusios baimės, nepasitikėjimas savimi. Jie puikiai žino ankstesnį gyvenimą, kuris yra savaiminis, viskas ten žinoma, viskas paprasta: kaip gauti pinigų, kaip išgyventi. Kai žmogui duodi pabandyti, kai jis supranta, kad nereikia bijoti, kad galima pinigus uždirbti legaliai – jis pradeda keistis“, – sako ji.

R. Sutkuvienė pabrėžia, kad be darbo įgūdžių trūksta ir kertinių gyvenimo principų supratimo: „Jie apskritai menkai supranta valstybės, įstatymų, procesų sistemas, nes gyvena pagal savo taisykles. Kada reikia mokėti mokesčius valstybei, kaip valstybė funkcionuoja – tai jiems svetima. Reikia tai paaiškinti, išmokyti, bet ne teisti“.

Finansinės problemos skatina nelegalų darbą

Finansinės problemos yra dar vienas kritinis iššūkis. Į laisvę grįžęs asmuo susiduria su dideliu skolų ir finansinio neraštingumo krūviu. Į laisvę išėjęs M. Aleksiukas dalinasi, kad įsidarbinus į pirmą darbovietę jam iškart atėjo krūva pranešimų iš antstolių. „Tame gyvenimo burbule, kuriame gyvenau, tu prisirenki daugybę skolų. Bet man dėl tų skolų nebeskaudėdavo, nes aš netikėjau, kad mano gyvenimas kažkada pasikeis“ , – sako jis.

Šios skolos yra tiesioginė pasekmė to, kaip teigia S.Schwarzas, kad nuteistieji patys dažniausiai nežino apie savo teises ir neturi įgūdžių vykdyti savo pareigų. Dėl šios priežasties susidariusios skolos tik dar labiau mažina motyvą legaliai dirbti.

Galiausiai, dirbantys nuteistieji pusiau atvira kalėjime nemoka už pensijos ir nedarbo draudimą, todėl jiems nepriklauso jokios išmokos, išskyrus socialinę pašalpą ir vienkartinę išmoką. „Jeigu jie mokėtų bent nedarbo draudimą, turėtų teises į didesnes išmokas laisvėje, o tai palengvintų jų integraciją“ , – teigia S. Schwarzas.

Reikia naujo veiksmų plano

Nors Užimtumo tarnybos statistika rodo teigiamą tendenciją įdarbinimo srityje, sėkmingiausią ilgalaikę integraciją riboja trys esminiai iššūkiai, kurie reikalauja sisteminio atsako ir papildomų veiksmų plano.

Visų pirma, visuomenėje, įskaitant ir darbdavius, vis dar gajus stereotipinis požiūris, jog buvę nuteistieji negali pasikeisti ir nepasikeis. Tai lemia automatinį atmetimą, neatsižvelgiant į asmens pastangas. Teistumo praeitis tampa tiesiogine kliūtimi dirbti norimą darbą, ypač tose srityse, kur reikalingas didelis pasitikėjimas, net jei asmuo turi tinkamą išsilavinimą ar specifinių žinių.

Visuomenės atstūmimas sukelia didelę baimę grįžti į visuomenę ir darbo rinką. Šis nesaugumo jausmas ir nepasitikėjimas savimi verčia asmenis grįžti į pažįstamą, bet destruktivią aplinką, taip didinant recidyvo riziką.

Taip pat pokyčiai nevyksta laisvės atėmimo metu. Didelė dalis nuteistųjų, kaip teigia S. Schwarzas, bausmės metu tik „atsėdi“ jiems skirtą kalėjimo laiką, tikėdamiesi, kad gyvenimas pasikeis savaime. Šiandien dirba tik maždaug trečdalis nuteistųjų, nors, kaip sako pašnekovas, dirbti turėtų bent keturi penktadaliai. Jeigu esminis pokytis – darbo įgūdžiai ir rutina – nevyksta kalėjime, tuomet ir laisvėje žmogus vėl nusikals.

Galiausiai, kliūtimi tampa ir formalus profesinis rengimas. Kaliniams trūksta kokybiško profesinio rengimo, o profesinio rengimo kokybė priklauso nuo konkrečios įstaigos, tad dažnai asmenys gauna kvalifikacijos laipsnį, bet neturi jokių praktinių įgūdžių, nes sistema yra neveiksminga.

Kelias į pokyčius kalėjime: ar savanoriai ženkliai prisideda prie resocializacijos proceso?

„Visuomenėje vyraujantys stereotipai buvo viena iš priežasčių, kodėl nuėjau savanoriauti į kalėjimą. Jų yra daug, tad norisi tuos stereotipus paneigti“, – sako Vilniaus kalėjime beveik vienerius metus savanoriaujanti Viktorija Gajauskaitė.

Tokių kaip Viktorija – kalėjimuose daugėja, tačiau savanoriai dažnai susiduria tiek su biurokratinėmis problemomis, tiek su dvejomis kalinių požiūriu į juos. Tad vis dėlto, ar savanorystė įkalinimo įstaigoje gali prisidėti prie resocializacijos ir gerųjų pokyčių?

Išėjęs į laisvę sunkiai prisitaikė

Vos 14 metų į kalėjimą patekęs Raimundas (vardas pakeistas – aut. past.) sako, kad kalėjime nesulaukė jokios pagalbos – savanorių ten nebuvo, o valstybės teikiama pagalba buvo nieko verta.

Kaip tikina pašnekovas, resocializacijos proceso nebūvimas kalėjime jį paveikė – išėjęs į laisvę Raimundas bijojo pereiti per gatvę – visiškai neturėjo gyvenimiškų įgūdžių.

„Vilniuje aš bijojau pereiti per gatvę. Buvau atitrūkęs nuo gyvenimo, nuo eismo, nuo judesio. Man žiauriai gaila kalėjime praleisto laiko. Mano visa jaunystė praėjo ten. Kiek aš laiko iššvaisčiau, juk galėjau 21-erių turėti jau savo vaikų“, – teigia jis. Raimundas pasakoja, kad kalėjime gyventi be galo sunku, nes buvo gąjį subkultūra.

„Gyveni kiekvieną dieną su ta mintimi, kad tu nežinai, kaip viskas gali pasisukti. Tu turi išsilaikyti, jeigu su kažkuo bendrauji, tu būtinai, kai prasižioji, turi galvoti, ką kalbi, kad paskui kažkas nepagalvotų kažko negerai. Jautiesi ir psichologiškai, ne tik fiziškai įkalintas. Vis tik psichologiškai sunkiausia buvo ten būti“, – pasakoja pašnekovas.

Vienija apie 60 žmonių

Vis dėlto situaciją įkalinimo įstaigose bando taisyti savanoriai. Didžiausia nuteistiesiems ranką ištieti nusprendusių žmonių organizacija „Pirąšytos rankos“ šiandien vienija apie 60 savanorių, kurie bando padėti skaudžių klaidų gyvenime padariusiems žmonėms.

Kaip tikina organizacijos įkūrėja ir vadovė Ieva Mackutė, per aštuonerius metus organizacijai į įkalinimo įstaigas jau pavyko atvesti apie 200 žmonių.

Pašnekovė sako, kad savanorių veiklą su nuteistaisiais spektras ištis didelis – nuo jogos iki kalbų mokymo.

„Šiuo metu turime daugiau kaip 60 savanorių, kurie užsiima įvairia veikla kalėjimuose. Organizacija padeda savanoriams išsigyryninti stiprybes, ką jie gali suteikti kaliniams. Vedame jogos, anglų kalbos pamokas, mokome finansinio, kompiuterinio raštingumo. Be kita ko, organizuojame knygų klubus, koncertus, kūrybinio rašymo užsiėmimus. Per šią įvairią veiklą stengiamės suteikti reikalingų įrankių žmogui keistis. Visa ko pamatas yra bendravimas, sveiko ryšio ir santykio kūrimas – tai be galo svarbu kalėjime, kuriame nesi skatinamas bendrauti su kitais“, – teigia I. Mackutė.

Panevėžio kalėjimo savanorė Laura. Asmeninio albumo nuotrauka.

„Pirąšytos rankos“ vadovė Ieva Mackutė. Asmeninio albumo nuotrauka.

„Kruopelytė“ prisideda prie gerųjų pokyčių

Panevėžio moterų kalėjime jau trejus metus savanoriaujanti Laura (pavardės pašnekovė nenorėjo viešinti – aut. past.) atvira – nors iššūkių kyla, tačiau įkalinimo įstaigoje jaučiasi atradusi prasmę.

Muitinėje dirbanti pašnekovė kiekvieną trečiadienį vyksta į kalėjimą, kuriame veda įvairius užsiėmimus, tačiau svarbiausia, jos manymu, – galimybė pabendrauti su klaidą gyvenime padariusiomis moterimis.

„Laikauosi tokios pozicijos, kad aš neinu nuteistosioms kenkti, jų teisti, jos juk ir taip turi nuosprendžius. Todėl ir manau, kad kalėjime jokių pavojų nėra, o kai eini ten gražioju, viskas būna gerai“, – pasakoja ji.

Laura tikina kalėjime supratusi, kad nuteistieji – lygiai tokie patys žmonės, kurie padarė klaidą. Paklausta apie savanorystės galią resocializacijai, pašnekovė teigia, kad Panevėžio moterų kalėjime susipažino su moterimi, kurią šiandien vadina drauge.

„Ji jau išėjo iš kalėjimo, tačiau yra pripažinta recidyviste, daug kartų teista, vis tik aš į visa tai žiūriu paprasčiau, manau, kad darydama nusikaltimus ji buvo veikiamą alkoholio ir kvailai pasielgė. Niekada neatsisakau jai padėti, bet kartu nelaukiu kažkokio atsako iš jos. Jos asmenybės specifinė – teista penkis kartus, yra aršaus būdo, užaugo labai blogoje šeimoje – mama ir tėtis ją mušė“, – dėsto pašnekovė.

„Tačiau, kita vertus, ji kaip moteris yra tvarkinga, greitai susigaudanti situacijoje. Ji turi tris suaugusius ir tris mažus vaikus, tad dažnai jiems atvežu rūbų. Stengiuosi suprasti ją ir draugauti, tačiau kartu ir suprantu, kad ji nėra pačio geriausio gyvenimo atstovė, kartais girtauja. Bet aš niekada jos neteisiu, tiesiog sakau, kad jei toliau girtaus, vėl atsidurs kalėjime. Tiesiog esu jos palaikytoja, o ne gyvenimo reguliuotoja, nenoriu jai būti mama, veikiu draugė“, – pasakoja Laura.

Savanorė į pagalbą draugei bando įtraukti ir vyrą bei vaikus.

„Siekiu, kad jie bendrautų, kad ją aplankytume Kalėdų proga. Noriu, kad ir vaikai suprastų, jog ne visi žmonės laimingai gyvena“, – pabrėžia ji.

Pašnekovės teigimu, ji nesigilina į tai, kokius nusikaltimus padarė nuteistosios.

„Dažniau mūsų pokalbiai sukasi apie kasdienybę. Dalis jų turi ir vaikų, ir anūkų, man kaip mamai skaudu jų klausyti“, – pasakoja Laura.

Nors noras padėti nuteistiesiems didelis, tačiau savanorė pasakoja kalėjime susidurianti su problemomis. „Vizitus į kalėjimą labai sunku susiderinti. Nuolat vyksta patikrinimai, labai daug savanorių atkrenta vien dėl to, kad neatitinka aukštų reikalavimų. Atrodo, kad kasmet jie tik griežtėja“, – aiškina ji.

Vis tik Laura sako nemananti, kad savanoriai ženkliai prisideda prie kalinių gerovės.

„Nemanau, kad savanorystė ženkliai prisideda prie resocializacijos proceso ir gerųjų pokyčių, tačiau kruopelyte tai tikrai. Atrodo, kad kalėjime nuteistosios labai baudžiamos, labai daug dalykų neleidžiama. Labiausiai pykdo ir nevienodos sąlygos, pavyzdžiui, jeigu vyrų kalėjime leidžiama atsinešti, kad ir sausainių ir arbatos mūsų pokalbiams, tai moterų – griežtai draudžiama. Ir atrodo, kad niekas nelinkęs daryti išimčių ir žiūrėti tarp eilučių, juk kas ir tas arbatos puodelis mus dar labiau suartintų ir atvertų širdis“, – apibendrina ji.

Mano, kad resocializacijos procesas atrodo liūdnei

Tuo metu V. Gajauskaitė priešingos nuomonės – mano, kad savanorystė tikrai daro didelę įtaką resocializacijos procesui.

„Labai džiaugiuosi, kad savanorių skaičius auga, tad manau, kad savanorystė kalėjime turi didelę prasmę ir labai padeda resocializacijos procese. Manau, kad mes reikšmingai prisidedame suteikdami nuteistiesiems žmogiškumo, palaikymo ir emocinės bei psichologinės paramos“, – sako ji.

Vilniaus kalėjime savanoriaujanti Viktorija veda meditacijas ir emocinio intelekto, saviugdos, psichologijos užsiėmimus nuteistiesiems.

„Daug kalbame apie emocijas, jie dalijasi savo asmeniniais išgyvenimais, patyrimais, emocija būseną – kuriasi tikrai gana artimas ryšys su žmonėmis. Girdžiu nuteistųjų grįžtamąjį ryšį ir džiaugiuosi, kad jie yra dėkingi mums, savanoriams, kad einame čia ir dirbame be jokio atlygio. Žinoma, kalėjime tikrai ne visi nori augti, bet iš tų, kurie nori, aš net sulaukiu klausimų, kodėl ateinu pas juos iš geros valios, nesitikėdama pinigų“, – aiškina savanorė.

Paklausta, kaip vertina resocializacijos procesą kalėjime, pašnekovė tikino, kad jis atrodo liūdnei.

„Matau labai daug erdvės gerinti tą sistemą, nes kartais nuteistiesiems trūksta elementarių įgūdžių. Pavyzdžiui, kai jie išeina į laisvę daug laiko praleidę kalėjime, jie būna visiškai atratę nuo to, kaip veikti darbo rinkoje, kaip bendrauti per darbo pokalbį“, – pabrėžia ji.

„Tačiau dabar aš matau pozityvą „atlikai bausmę, išėjai ir tvarkykis“. Žmogui be įgūdžių sunku imtis ir integruotis į tą visuomenę, o ne vėl grįžti prie senų klaidų. Kartais nuteistieji paliekami likimo valiai ir tada mes stebimės, kad jie vėl nusikalsta ir sugrįžta į kalėjimą“, – priduria Viktorija.

Savanorė dalijasi ir pavyzdžiu, kai dėl per menko valstybės dėmesio problemai bausmę atlikęs žmogus nusikalto pakartotinai.

„Elementarus pavyzdys – buvau susipažinusi su vienu vyru, kuris buvo iš reabilitacijos grupės, bandęs tvarkytis su priklausomybe. Jis išėjo į laisvę ir man labai rūpėjo, kaip jam seksis. Girdėjau ir jo klausimus darbuotojams „kaip daryti elementarius dalykus? Kaip vyksta dalykai laisvėje?“, tačiau jiems nebuvo įdomu. Vėliau sužinojau, kad jis atkrito ir vėl pradėjo vartoti narkotikus, įvykdė nusikaltimą bei sugrįžo į kalėjimą“, – teigė V. Gajauskaitė.

Sako, kad situacija gerėja

Vis tik Lietuvos kalėjimų tarnybos Resocializacijos valdybos viršininkė Laura Rauluševičienė sako mananti, kad situacija kalėjimuose gerėja, o prie to prisideda ne tik savanoriai, bet ir valstybė.

Ji teigia, kad resocializacijos procesas kalėjimuose prasideda nuo pirmųjų dienų.

„Pradžioje asmuo adaptuojasi į kalinimo įstaigoje. Tai trunka iki trijų mėnesių, kurių metu asmuo supažindinamas su taisyklėmis, teisės aktais. Taip pat susipažįsta su darbuotojais, kurie dirbs su juo didžiąją bausmės atlikimo dalį kelyje į pokyčius. Tada prasideda antrasis etapas – planuojama nuteistojo bausmė. Atsižvelgiant į kiekvieną asmenybę, siekiama bendrų tikslų. Sudaromas individualus planas, kuriame asmuo numato dalyvauti tam tikrose programose, jei yra poreikis – mokytis, dirbti. Didžiąją laiko dalį dirbama kartu siekiant žmogaus pokyčio“, – aiškina L. Rauluševičienė.

Bausmės pabaigoje nuteistieji gauna ir pagalbą, kaip efektyviai įsiliesti į darbo rinką bei sugrįžti į įprastą gyvenimą.

„Šio proceso metu aktyviai įsitraukia ir savivaldybės, socialiniai darbuotojai, nustatomos pagrindinės problemos, su kuriomis galėtų susidurti nuteistasis išėjęs į laisvę. Anksčiau už resocializaciją būdavo atsakingas vienas žmogus, o šiandien už procesą atsako keturios komandos – pareigūnai, rizikos vertintojai, socialiniai darbuotojai ir psichologai“, – nurodo ji.

Lietuvos kalėjimų tarnybos duomenimis, 2024 metais laisvės atėmimo bausmės atliko apie 4 tūkst. nuteistųjų.

Vis populiarėjanti savanorystė kalėjimuose papildoma valstybės nuteistiesiems suteikiamą pagalbą, tačiau, savanorių nuomone, nuteistiesiems dar vis trūksta paramos kelyje į geresnius pokyčius.

Laura Rauluševičienė. Asmeninio albumo nuotrauka.

TEKSTŲ AUTORIAI

AUSTĖJA ZOVYTĖ

AUSTINA PAKALNYTĖ

VAKARIS VINGILIS

DARBO VADOVAS

KAROLIS VYŠNIAUSKAS

12 2025

1 NUMERIS

GRĮŽIMAS

